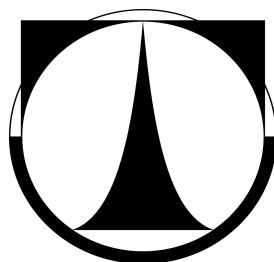

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

LIBEREC 2013

PAVLÍNA BUŘVALOVÁ

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělání

Humanitní studia se zaměřením na vzdělání

Dívčí odborné vzdělávání v Chrudimi

v letech 1885 – 1935

Female Vocational Education in Chrudim between 1885 and 1935

Bakalářská práce: 2013–FP–KHI–132

Autor:

Pavlína BUŘVALOVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
80	0	10	2	12	12

V Liberci dne: 1. 7. 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavčina Buřvalová**
Osobní číslo: **P10000357**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Historie se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Dívčí odborné vzdělávání v Chrudimi v letech 1885-1935**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude sledovat vznik a vývoj dívčí odborné školy v Chrudimi. Autorka se bude věnovat okolnostem založení školy, dále rozboru měnící se organizace vzdělávací instituce. Analýza proměn výuky a zkoumání frekventantek školy i pedagogického sboru by měly přispět k zařazení školy do kontextu soudobých snah o rozšiřování dívčího vzdělávání.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Státní okresní archiv v Chrudimi - fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim

- Padesát let odborné školy pro ženská povolání Ženského výrobního spolku v Chrudimi. Chrudim 1935.
- Jubilejní slavnost školní, pořádaná středními a odbornými školami v Chrudimi roku 1908. Chrudim 1908.
- Výborová zpráva o činnosti Ženského výrobního spolku v Chrudimi od roku 1885-1902.
- Organizace odborných škol pro ženská povolání.
- Stanovy ženského výrobního spolku v Chrudimi 1900.

Literatura:

BAHENSKÁ, M.: Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. stoletím. Praha 2005.

FLORIÁN, V.: Z vývoje škol na Chrudimsku.

GRUBER, J.: Školství průmyslové. In: Česká politika V. (red. Z. V. Tobolka) Praha 1913, s. 672-840.

CHARVÁT, J.: Stará Chrudim. Vlastivědné vyprávění o minulosti českého města. Okresní muzeum Chrudim, Chrudim 1991.

KÁDNER, O.: Vývoj a dnešní soustava školství. Díl I., Praha 1929.

LENDEROVÁ, M.: K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století. Praha: Mladá fronta 1999.

ROSA, A.-JINDRA, J.: Průmyslové a odborné školství v republice Československé. Praha 1928, s. 6-26.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslava Melanová

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: **27. dubna 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2013**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 27. dubna 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Dívčí odborné vzdělávání v Chrudimi
v letech 1885 – 1935
Jméno a příjmení autora: Pavlína Buřvalová
Osobní číslo: P10000357

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 1. 7. 2013

Poděkování

Ráda bych poděkovala touto cestou zejména mé vedoucí bakalářské práce PhDr. Miloslavě Melanové za její cenné rady, vstřícnost a trpělivost. Dále děkuji za ochotu a pomoc pracovníkům badatelny Státního okresního archivu v Chrudimi. V neposlední řadě bych ráda poděkovala mým blízkým za podporu.

Anotace:

Tato bakalářská práce se zabývá historií a činností Ženského výrobního spolku v Chrudimi a především jeho školou od roku 1885 až do roku 1935. V práci byl kladen důraz na odborné průmyslové školství ve sledovaném období. Součástí práce je seznam a kritika pramenů a literatury. Přílohy mají za úkol přiblížit téma práce. K vypracování práce bylo využito archivních materiálů a současné i tehdejší literatury.

Klíčová slova: Chrudim, Ženský výrobní spolek, spolková činnost, dívčí odborné vzdělání, škola Ženského výrobního spolku v Chrudimi

Abstract:

This bachelor's thesis deals with the history and an activity of Woman's manufacturing association in Chrudim and with its school from 1885 until 1935. The work lays emphasis on vocational industrial education in the reference period. A list and a critique of not only the sources but also the literature are included in the work. The attachments are supposed to explain the topic of the thesis. Archival materials with both contemporary and earlier literature were used to develop the work.

Key words:

Chrudim, Woman's manufacturing association, associational activities, female vocational education, School of Woman's manufacturing association in Chrudim

OBSAH

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	10
Prameny a literatura	11
1.1 Prameny	11
1.2 Literatura	11
Chrudim na přelomu 19. a 20. století	13
1.3 Spolkový život v Chrudimi	15
1.4 Vzdělání	17
1.4.1 Vzdělání dívek	17
Vzdělání a postavení ženy ve společnosti na přelomu 19. a 20. století	18
1.5 Rozvoj dívčího školství	19
1.6 Vznik Ženského výrobního spolku v Praze	20
1.6.1 Činnost spolku	22
Průmyslové a odborné školství	23
1.7 Průmyslové a odborné školství za Rakouska-Uherska	24
1.8 Průmyslové a odborné školství za první republiky	26
1.9 Organizace dívčích odborných škol	26
Odborná škola Ženského výrobního spolku v Chrudimi	29
1.10 Vývoj školy	31
1.10.1 Škola v předválečném období	32
1.10.2 Škola během I. světové války	34
1.10.3 Škola po válce do roku 1935	35
1.10.4 Zánik školy	35
1.11 Osnovy a předměty	36
1.11.1 Rok 1899	36
1.11.2 Rok 1920	38
1.12 Kurzy	52
1.13 Vlastní budova	55
1.13.1 Umístění školy	55
1.13.2 Stavba nové budovy	56
1.13.3 Přístavba	56
1.14 Žákyně školy	57
1.14.1 Zápis a podmínky přijetí	59
1.14.2 Příspěvek na učební pomůcky, školné, stravné	61
1.14.3 Školní zprávy a vysvědčení	61

1.15 Zaměstnanci školy.....	62
1.15.1 Požadavky na učitele.....	65
1.15.2 Požadavky učitelů.....	67
1.16 Výstavy pořádané ŽVS a jiné aktivity.....	67
Závěr.....	69
Použité prameny a literatura.....	70
Prameny.....	70
Literatura.....	70
Online zdroje.....	70
Seznam příloh.....	71
Přílohy.....	

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CH – Chrudim

K – koruna česká

Kč – koruna československá

KLV-Lager – Kinderlandverschickung

MŠANO – ministerstvo školství a národní osvěty

OŠPŽPCH – Odborná škola pro ženská povolání v Chrudimi

SOkA – Státní okresní archiv

SPAD – Spolek paní a dívek

zl. – zlatý (rakouská měna)

ŽVS – Ženský výrobní spolek

ÚVOD

Počátky dívčího odborného vzdělání v Čechách je doposud ne zcela probádaná oblast, která nabízí možnost skrze dochované prameny nahlédnout „pod pokličku“ této problematiky. To byl jeden z důvodů, proč bylo toto téma pro mě přitažlivé. Dalším důvodem byl zájem o otázku ženské emancipace na konci 19. století, která nepochybně s dívčím vzděláním souvisí. A v neposlední řadě tu byla snaha prostřednictvím této práce hlouběji poznat své rodné město.

Ženský výrobní spolek v Chrudimi, jímž se tato práce zabývá, měl významný podíl na rozvoj dívčího vzdělávání v Chrudimi a jejím okolí. I když za jeho vznikem stálo mnoho významných občanů města, tak je bohužel v dnešní době tento spolek i samotná škola téměř zapomenuta. Můžeme se pouze dohadovat, zda je to díky rychlému tempu dnešní doby či naší nepozornosti k tomuto tématu.

Cílem této bakalářské práce je popsat vznik a vývoj školy Ženského výrobního spolku v Chrudimi do roku 1935.

Práce je rozdělena do několika kapitol, které se následně dělí na menší podkapitoly. V první kapitole jsem se pokusila obecně nastínit společenskou a hospodářskou situaci v Chrudimi na přelomu 19. a 20. století. Zaměřila jsem se na spolkový život města a zejména na vzdělání, které poskytovalo. V následující kapitole jsem se zabývala vzděláním a postavením ženy v tehdejší společnosti. K této části patří také stručný popis vzniku ŽVS v Praze a jeho činnosti, která byla inspirací pro další společensky činné ženy. Dále pokračuji kapitolou, která má za úkol stručně seznámit s průmyslovým a odborným školstvím ve sledovaném období. Poslední kapitola se věnuje Ženskému výrobnímu spolku v Chrudimi a především jeho škole.

Svou prací bych ráda připomenula význam a historii dnes už zapomenutého Ženského výrobního spolku v Chrudimi, který prožil všechny etapy svého „života“ vznik, rozkvět i svůj zánik.

PRAMENY A LITERATURA

1.1 Prameny

Základním pramenem pro výzkum činnosti ŽVS v Chrudimi je archivní fond Odborné školy pro ženská povolání v Chrudimi, který je uložen ve Státním okresním archívu v Chrudimi. Při svém bádání jsem narazila na fakt, že tento fond je neúplně zpracován.

Pramenná základna, kterou mi poskytl archív v Chrudimi je na počáteční období školy dost omezená, téměř až chudá. Také proto jsem se spíše zaměřila na období, které se týkalo převážně poválečných let. Nejčastěji jsem čerpala ze školní kroniky, organizačních statutů a osnov školy a z její výročních zpráv. Kronika školy naneštěstí začíná školním rokem 1922 – 1923, předcházející období je shrnuto jako „*Dějiny školy*“ na začátku kroniky a to velice stručně, její stránky nejsou číslovány. Výroční zprávy jsou zachovávány od školního roku 1908 – 1909. O počátcích školy lze nalézt cenné informace v Dotazníku o vývoji odborných škol pro ženská povolání v Československé republice z roku 1938, který se věnuje vzniku a vývoji školy, její organizaci, umístění školy, učitelům a žákyním.

1.2 Literatura

Při zpracování této práce jsem využívala vybranou literaturu vydanou k historii města od Jiřího Charváta *Stará Chrudim. Vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. K nastínění situace školství v Chrudimi mi byla přínosem literatura uložená v Státním okresním archívu v Chrudimi a to *Nástin dějin školství chrudimského* od známého městského archiváře Čenka Floriána. Jediný Florián se rozepisuje o škole Ženského výrobního spolku. Poznání potenciálu průmyslové stránky města mi poskytla kniha od Jana Frolíka *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*. Použila jsem také informace z diplomových prací od Lenky Langové *Spolkový a společenský život v Chrudimi ve 2. polovině 19. století* a Kateřiny Dibelkové *Marie Musilová a kulturní život v Chrudimi ve 2. pol. 19. a 1. pol. 20. století*.

K seznámení se společenským postavením ženy na přelomu 19. a 20. století a jejími možnostmi vzdělání jsem využila odbornou literaturu *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století* od Mileny Lenderové, *České ženy v 19. století. Úsilí a sny*,

úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci od Marie Neudorflové, *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století* od Marie Bahenské a od Jany Malínské *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Skrze tuto literaturu jsem se pokusila proniknout do problematiky ženské otázky ve sledovaném období.

V kapitole o průmyslovém školství a nejen zde mi byla největším přínosem odborná stať od Josefa Grubera *Školství průmyslové* (je součástí svazku věnovaného školství ve velkém díle *Česká politika* editovaném Zdeňkem Tobolkou), která je podstatná pro pochopení tehdejší organizace a celého fungování průmyslového školství za Rakouska-Uherska. Pro pozdější období je vynikajícím podkladem publikace *Průmyslové a odborné školství v republice Československé* od Jaroslava Jindry a Arnošta Rosi.

CHRUDIM NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

Chrudim, dřívější královské věnné a krajské město, patřila odedávna mezi významná česká města. I zde se projevil složitý politický vývoj, který ovlivňoval rozvoj kulturního a společenského života. V 50. letech 19. století všechn společenský život ovládala němčina, která přicházela s německými úředníky a mladými lidmi, kteří studovali ve větších městech, kde si osvojili obyčeje a mravy, které se následně snažili také uplatnit doma. Dokladem přítomnosti německého jazyka mohou být různé zápisy v pamětních a školních knihách a plakáty divadelních představení, které jsou psány německy. Teprve v průběhu druhé poloviny 19. století jsou znát protigermanizační snahy a rozmáhání se vlasteneckého cítění, které se dostává do povědomí chrudimského měšťanstva.

V první polovině 19. století byla Chrudim poklidné venkovské město, zatím bez železničního spojení. Hlavním zaměstnáním jeho obyvatel bylo soukenictví a koželužství vesměs v rozsahu pouhého řemesla - sídlili zde řezbáři, kameníci, sochaři a štukatéři, malíři, zlatníci, vyráběli se výšivky atd. nad jiná řemesla vynikala firma Prokop, zabývající se výrobou hudebních nástrojů. Nepostradatelná tu byla zemědělská výroba (ještě v roce 1900 se zemědělstvím živila téměř polovina obyvatelstva). Zastoupeno zde bylo především potravinářství, textilní a kožedělná výroba a stavebnictví.¹

Z počátku 19. století přinášela oživení slavná Salvátorská pouť, což byla největší náboženská a společenská událost roku, a koňské trhy, které byly zásadní složkou života města až do poloviny 20. století (účastnilo se jich až tisíce zvířat). Ovšem na přelomu 19. a 20. století byl již znát kulturní a společenský ráz měšťanského života. Mimořádný počín představovalo zřízení Průmyslového muzea pro východní Čechy (dokončeno 1901). Velkou tradici měly v Chrudimi různé hospodářské výstavy. Stejně jako dnešní veletrhy měly za účel seznámit odbornou i laickou veřejnost s nejnovějšími a kvalitními výrobky a službami. Při průmyslovém muzeu byla na podporu podnikání založena

¹ FROLÍK, J. et al.: *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*. Žehušice: Městské knihy s.r.o. 2004, s. 38.

tzv. Průmyslová tržnice. V období první republiky se v muzeu konaly tzv. Živnostenské trhy s účastí desítek firem z Chrudimska i vzdálenějšího okolí²

V souvislosti s hospodářským rozvojem města roste i počet jeho obyvatel – „z 5.781 roku 1850 na 13.045 roku 1900.“³ Vznik a mohutnění vrstvy průmyslového dělnictva přinášel od druhé poloviny 19. století novou dimenzi podnikání a sociálních poměrů. Největší problémy byly řešeny pomalu a situace řadových zaměstnanců, dělnictva a drobného rolnictva byla velmi tíživá. Ani na Chrudimsku se proto nevyhnuly projevy sociálního boje a tzv. dělnická otázka se brzy stala otázkou politickou. Hospodářský vývoj postupně směřoval k velkoobchodu a k velkovýrobě s rozsáhlou nabídkou zboží a velkým obratem, což nelibě nesl tzv. střední stav a drobnější živnostníci. Tradiční řemesla od druhé poloviny 19. století vyklízela pole, a pokud nezanikla, přežívala v první polovině 20. století převážně už jen na venkově.⁴

Ať byla hospodářská a politická situace jakákoliv, k nejpočetnějším podnikům v Chrudimi vždy patřily hostince, vinárny, kavárny, výčepy a bary všech kategorií. V restauracích se např. scházela řada spolků, naproti tomu existovaly problémy s výtržnostmi, hlučností atd.⁵

Na konci 19. století začala Chrudim hospodářsky i počtem obyvatelstva zaostávat za sousedními Pardubicemi, jež se dostaly do pozice největšího chrudimského konkurenta. Velmi výraznou roli sehrála železnice, neboť Pardubice ležely na významné trati Praha-Olomouc od roku 1845, zatímco Chrudim byla na tuto trasu napojena až v roce 1871. Chrudimští se snažili o zvrat v tomto souboji po dlouhá desetiletí. Po ekonomicko-hospodářské stránce sice souboj prohráli, ale o to úspěšnější byly v oblasti vzdělávání a kultury.⁶

I když se Chrudim ve druhé polovině 19. století nestala velkým průmyslovým městem, vznikly zde nejméně dva podniky, jejichž význam dlouhodobě přesahoval hranice regionu a to Wiesnerova strojírna a Popperova továrna na obuv. Wiesnerova strojírna a slévárna proslula svou výrobou vah, energetických zařízení (spalovací motory, parní vysokotlaké kotle) a lanovek. Soustředili se na výrobu vybavení

2 FROLÍK, J. et al.: *Historie a současnost ...*, s. 15-16.

3 LANGOVÁ, L.: *Spolkový a společenský život v Chrudimi ve 2. polovině 19. století*. Praha, 1985. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra československých dějin, s. 20.

4 FROLÍK, J. et al.: *Historie a současnost ...*, s.33.

5 Tamtéž, s. 33.

6 Tamtéž, s. 15.

cukrovarů, lihovarů, pivovarů, mlýnů. Z obou světových válek dokázaly profitovat, neboť jim přinesly výrobu dělostřeleckých granátů. Počet zaměstnanců strojírný vzrůstal následovně: z 13 zaměstnanců (r. 1862) na 60 (r. 1869), 100 (r. 1903), 214 (r. 1914), 400 (r. 1932), 725 (r. 1938). Popperova továrna na obuv, svého času jedna z největších v Rakousku-Uhersku, měla 350 zaměstnanců. Přestože plány dalšího rozvoje zbrzdila první světová válka, tak díky vojenským zakázkám podnik přežil a v roce 1907 poskytoval práci 800 až 900 dělníkům. Továrna zanikla v roce 1949.⁷

1.3 Spolkový život v Chrudimi

„Pod pojmem spolek rozumíme a spolkem nazýváme dobrovolné a trvalé sdružení více osob, směřující k dosažení nějakého účelu (např. kulturního, hospodářského apod.). Takovéto sdružení tvoří samostatnou právní osobnost, odlišující se od kteréhokoliv ze svých členů, a navenek jedná svými orgány (předseda, předsednictvo, výbor, valná hromada atd.).“⁸

Spolkovým životem začala Chrudim žít až v druhé polovině 19. století, což lze vysvětlit právní a politickou situací tehdejší doby. Členská základna spolků se nebyvale rozšiřovala a nebylo tedy žádným překvapením, když býval občan členem několika spolků zároveň.

Na rozvoj kulturního života v tomto období měl, vedle zákonných úprav spolčovacího práva, obrovský vliv politický vývoj v zemi. Porážka revoluce z let 1848 - 1849, za níž byl dočasně uvolněn národní život povolením svobody tisku, shromažďování a spolčování, přinesla nástup tuhého absolutismu, jehož hlavním představitelem se stal ministr Alexandr Bach. Spolkový zákon ze 17. března 1849 zrušil svobodu shromažďování, tiskový patent z května 1852 zrušil svobodu tiskovou. V 50. letech zanikla většina českých novin a časopisů vydávaných v revolučním období. K nebyvalému rozvoji společenského života dochází zejména od 60. let, kdy to poměry v monarchii umožňovaly. Po odstranění Bachova absolutismu a postupném rozvoji konstitučního režimu se uvolňuje český národní a politický život, město Chrudim

⁷ FROLÍK, J. et al.: *Historie a současnost ...*, s. 24.

⁸ CHARVÁT, J.: *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim: Okresní muzeum, 1991, s. 249.

hospodářsky roste. Je sídlem většího počtu škol, obecních a okresních úřadů, krajského soudu.⁹

Zdrojem informací o hospodářském, společenském a politickém vývoji se stává místní tisk. Od roku 1879 vydává v Chrudimi Josef Benoni čtrnáctideník *Posel z východních Čech*, v letech 1877 – 1912 zde vychází v redakci Josefa Hubáčka staročeský *Český východ*. Kromě toho se v Chrudimi tisknou *Pelclovy Hlasy z východních Čech*, v 90. letech krátkodobě *Český hlas*, *svobodomyslné Hlasy z Chrudimska a Hlasy*.¹⁰

Rozhodující roli pro mohutný rozvoj kulturního a společenského dění v Chrudimi představuje čínorodá a rozmanitá aktivita několika chrudimských měšťanů a učitelů. Přední místo mezi nimi patřilo advokátu Karlu Pippichovi, jenž představoval určité pojítko s pražským kulturním centrem. Velkou roli sehrál ve společenském životě města okresní starosta Josef Klimeš, ředitel městského kůru Alois Gallat a dále také ředitel hospodářské školy A. Eckert a učitelé Robert Beer a Josef Šimek.¹¹

Kulturní a společenský život v Chrudimi byl od poloviny 19. století zřetelně ovlivněn spolkovou činností. Cíle spolků se lišily podle zaměření. Některé tu byly pro společenské, kulturní a zábavné účely, jiná sdružení měla svůj program zaměřen na dobročinné a podpůrné činnosti. Nechyběly tu ani spolky sportovního a hospodářského charakteru. Spolky v Chrudimi lze rozdělit do několika skupin podle zaměření a účelu. Byly tu spolky, které zprostředkovávaly zábavu jako byla Měšťanská beseda, Pěvecký spolek Slavoj, Spolek divadelních ochotníků, Hudební spolek, Chrudimská filharmonie. Mezi tělovýchovné odvětví lze zařadit Sbor privilegovaných měšťanských ostrostřelců, Sokol, Klub cyklistů, Klub bruslařů. Příznivci chovatelství měli možnost stát se členy Prvního českého spolku ku zvelebení včelařství, zahradnictví a chovu užitkového zvířectva, nebo členy Hospodářského spolku pro okresy Chrudim, Nasavrky a Hlinsko. Dobročinný a vzdělávací charakter měl Spolek paní a dívek. Do vzdělávacího sektoru, který měl za cíl zvelebit školství a nabídnout vzdělání, můžeme zařadit spolky: Budeč chrudimská, Ženský výrobní spolek, spolek „Karel Havlíček Borovský“ pro Chrudim

9 LANGOVÁ, L.: *Spolkový a společenský život ...*, s. 20.

10 Tamtéž, s. 71.

11 DIBELKOVÁ, Kateřina. *Marie Musilová a kulturní život v Chrudimi ve 2. pol. 19. a 1. pol. 20. století*. Pardubice, 2008. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Fakulta Filozofická. Katedra historických věd. s. 28.

a okolí. Sdružení vzájemně se podporujících dělníků Ressel měl za cíl poskytnout členům jakési sociální zajištění v případě nemoci. Záslužnou činnost vykonával také Sbor dobrovolných hasičů. Nechyběly tu spolky politicky se vymezující např. Jednota chrudimských občanů, Dělnická beseda „Svornost“ pro Chrudim a okolí či Politický spolek národního dělnictva pro východní Čechy se sídlem v Chrudimi. Dále také existoval Spolek pro podporu české literatury, Spolek akademiků chrudimských, Spolek absolventů obchodní akademie, Spolek pro okrasu města Chrudimě a jeho okolí, Losovní spolek Štěstěny, Losovní spolek Náděje, Vzdělávací spolek Jednota Komenský, Chrudimský kneipp, atd.¹²

Toto byl jen stručný přehled spolků, které se ve sledovaném období vyskytují. Z vyjmenovaných spolků je vidět, že každý občan se mohl někde „nalézt“ a věnovat se své zálibě či činnosti, která mu dávala příležitost se realizovat mimo domácnost a práci.

1.4 Vzdělání

Školství na Chrudimsku má svoji tradici hluboko zakořeněnou. První písemná zmínka o chrudimské škole je z roku 1399, dá se předpokládat, že tu existovala již dávno. Je tudíž zřejmé, že to není pouhá náhoda, když právě zde se tak intenzivně rozvíjelo školství. S vzestupem hospodářství a přibývajícím počtem obyvatel se zároveň zvyšoval i počet škol.¹³

Předpokladem pro rozvoj vzdělání byl dozajisté čilý a plnohodnotný kulturní život ve městě. Tento požadavek byl v Chrudimi splněn a tak mohlo město, co se týče školství, zaujmout jedno z nejpřednějších míst mezi ostatními českými městy. Zásahu na tom měla samozřejmě iniciativa chrudimských měšťanů a také okresního zastupitelstva. Veřejnost, která byla materiálně zajištěná, s oblibou přispívala peněžitými a movitými dary a to na stipendia žáků, stavby škol, u soukromých škol i na mzdy učitelů, atd.

1.4.1 Vzdělání dívek

Jako jinde, tak i zde nejprve chodili chlapci a dívky do školy společně. Po roce 1847, kdy byla chrudimská městská škola přeměněna ve školu hlavní, začaly vznikat

¹² CHARVÁT, J.: *Stará Chrudim...*, s. 249-256.

¹³ Tamtéž, s. 130.

dvě školy, jedna pro chlapce a druhá pro dívky. Pozvolna začaly vznikat dívčí třídy. První odluka od chlapců byla v roce 1848, kdy byla při druhém ročníku otevřena čistě dívčí „industriální třída“. K ní byly postupně přidány další dvě třídy, takže od roku 1852 existovala samostatná trojtřídní škola dívčí, organizačně však byla spojená se školou hlavní. V roce 1868 byla proměněna tato trojtřídní škola na čtyřtřídní školu hlavní a v roce 1870 na školu obecnou o pěti třídách.¹⁴

Vyšší vzdělání měl poskytnout dívkám soukromý vyšší dívčí ústav Marie Bergrové, na němž vyučovali učitelé hlavní i reálné školy. „*Výchova na tomto ústavě sledovala cíl vštípit nejen vědomosti z předmětů pro ně potřebných, ale dbáno i vývoje ušlechtilých charakterů, pěstování jemných mravů a uhlazených způsobů.*“¹⁵ Ústav byl zřízen v únoru roku 1857 a pod vedením paní Bergrové zůstal až do roku 1867, kdy se z Chrudimi odstěhovala. Obec proto založila vyšší dívčí ústav český, který trval do roku 1872. Poté byl proměněn na původně dvojtřídní, od roku 1873 trojtřídní měšťanskou školu, s níž se spojila roku 1872 i pětitřídní dívčí škola obecná.¹⁶

Dívky měly možnost ve vzdělání pokračovat. Chrudim na přelomu 19. a 20. století nabízela studium na těchto institucích: Škola Ženského výrobního spolku (1885), Dívčí pedagogium císaře a krále Františka Josefa I. (1895), Dvoutřídní obchodní škola (1905), Městské dívčí lyceum (1906), Jubilejní okresní hospodyňská škola císaře a krále Františka Josefa I. (1906), Státní kurz vyšivačský (1908), Jednoroční vyšší obchodní kurz pro absolventky lyceí a ústavů učitelských (1911), Státní koedukační ústav učitelský v Chrudimi (1919).¹⁷

VZDĚLÁNÍ A POSTAVENÍ ŽENY VE SPOLEČNOSTI NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

V druhé polovině 19. století bylo vnímání ženy tehdejší společností rozdílné, pohled na ženu mohl být dvojitý. Ten první, dal by se označit za konzervativní, značně převládal. Viděl ženu jako doplněk muže, který by měl svého manžela reprezentovat, vést správně domácnost, věnovat se dětem a být po ruce, když je potřeba. Tento názor byl velice zažitý a měl velké zastoupení ještě v 20. století. Jakmile ženy začaly usilovat

¹⁴ CHARVÁT, J.: *Stará Chrudim...*, s. 136.

¹⁵ FLORIÁN, V: *Nástin dějin školství chrudimského*. Chrudim 1913.

¹⁶ CHARVÁT, J.: *Stará Chrudim...*, s.136.

¹⁷ FLORIÁN, V: *Nástin dějin...*

o ekonomickou nezávislost, o středoškolské vzdělání ukončené maturitou, či dokonce o vzdělání univerzitní, tak se začaly vymykat dobové představě ženy. Pokud osamělé ženy volily zaměstnání, které se blížilo tomu, co bylo nazýváno „přirozenou podstatou ženy“, a stávaly se hospodyněmi, společníci, vychovatelkami, ošetřovatelkami, nikdo nic nenamítal.¹⁸

Druhý, pokrokařský proud se pokoušel brát ženu jako rovnocenného partnera. Důležitým mužem, který se díval tímto směrem byl nesporně Vojta Náprstek (1826 – 1894), který inicioval založení spolku Amerického klubu dám. Věřil, že žena by měla mít stejné právo na vzdělání jako muž, že by měla mít příležitost a náležité schopnosti se osamostatnit. Mezi další významné osobnosti, které se zasloužily v průběhu 19. století o prosazování ženské rovnoprávnosti, můžeme zařadit: Bernarda Bolzana, Karolinu Světlou, Bohuslavu Rajskou, Karla Slavoje Amerlinga a T. G. Masaryka.

Již v druhé polovině 19. století bylo zřejmé, že vzdělaná žena je přínosem jak pro rodinu, tak pro společnost. Názor, že si zaslouží proto stejná práva v oblasti vzdělání jako muž, přestával být tak pro veřejnost zcela cizí. Na přelomu století si část společnosti byla ochotna uvědomit a přijmout fakt, že žena a muž jsou rovnocenné bytosti a že tudíž musí být rovnoprávní, alespoň pokud jde o přístupnost ke studiu. Většina dívek byla však nadále vychovávána v duchu konzervativních tradic, které jim předurčovaly působnost pouze v soukromé sféře. Stále převládal názor, že postačí základní vzdělání doplněné o vybrané způsoby, znalost francouzštiny a hru na hudební nástroj.¹⁹

1.5 Rozvoj dívčího školství

Významnou úlohu při rozšiřování ženské vzdělanosti hrály spolky. Jejich rozvoj je patrný od šedesátých let 19. století. Nastávalo období spolkového ruchu, na němž se podílela i ženská populace, bylo by ale iluzí představovat si celonárodní a jednotnou ženskou aktivitu.²⁰ Rozšíření organizované ženské práce v menších městech je spojeno teprve s dobou od sedmdesátých let 19. století.²¹ Ženské sdružení se zaměřovalo

18 LENDEROVÁ, M.: *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 253.

19 MALÍNSKÁ, J.: *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha 2005, s. 123.

20 BAHENSKÁ, M.: *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: 2005, s. 53.

21 Tamtéž, s. 54.

převážně na charitativní činnosti – podpora chudých, sirotků a snaha najít pro nezaopatřené ženy a dívky zaměstnání. Některé vznikaly přímo proto, aby vybudovaly vlastní školu. Jejich cílem bylo poskytnout ženě takové vzdělání, které by ji existenčně zabezpečilo pro případ, že by se neprovdala či ovdověla a zároveň mělo rozšířit její vědomosti. Tyto spolky byly závislé na dobrovolné činnosti žen a jejich obětavosti. V rámci spolkové činnosti byly často pořádány různé kurzy nebo přednášky. Ženy si uvědomovaly, že cesta k emancipaci vede přes vzdělání.

Hlavním organizátorem na počátku českého dívčího školství byl český pedagog Karel Slavoj Amerling (1807 – 1884). Spolupracoval s předními osvícenými ženami, které si daly za úkol poskytnout ženám a dívkám vzdělání, které by je dokázalo ekonomicky zabezpečit. Stoupenci národního hnutí, které bylo spjaté s dívčím vzděláním, mělo svoji základnu ve společenských salónech např. salón Palackých, Riegrových, Fričových, Holinů, atd. Návštěvníci těchto salónů si uvědomovali důležitost vzdělání žen a dívek, a měli nezastupitelnou zásluhu na jeho rozšiřování. Došli k závěru, že škola může vychovat nejenom učené ženy a dívky, ale také podpořit jejich vlastenecké cítění. *„Úlohou ženy mělo být vedení domácnosti v ryze národním duchu, ideálem se stává žena-hospodyně, vlastenka, vychovatelka. Prosadit tyto zájmy nebylo jednoduché zejména ve městech.“*²² Bylo nutné překonat předsudky tehdejší společnosti a také vydat značné úsilí k nashromáždění finanční podpory. To vše mělo ze začátku vliv na kvalitu výuky a množství žákyň.

1.6 Vznik Ženského výrobního spolku v Praze

Vznik Ženského výrobního spolku v Praze je důležitým podnětem pro dívčí vzdělání v Chrudimi a tudíž i pro tuto práci. Nejenom v Chrudimi, ale i v dalších městech v Čechách a na Moravě se stal tento spolek inspirací pro tamní občany, kteří se čile angažovali ve společenském životě města. Proto se pokusím zde shrnout vznik a fungování tohoto spolku.

Podnět pro zřízení nového spolku, jehož součástí by byla dívčí průmyslová škola, vzešel z řad členek Amerického klubu dám. S myšlenkou vystoupily Žofie Erbenová, Laura a Dora Hanušovy, matka a sestra cvičitelky Klemeně Hanušové, sestry Lamblovy, dcery profesora Lambla, básnířka Berta Mühlsteinová a samozřejmě osvědčené
²² BAHENSKÁ, M.: *Počátky emancipace...*, s. 123.

organizátorky Žofie Podlipská, Karolina Světlá a Věnceslava Lužická. 23. ledna 1871 uveřejnily v pražských listech *Politik*, *Národní listy* a *Pokrok* „Provolání k paním a dívkám českomoravským“, v němž seznámily veřejnost s rozhodnutím založit spolek, jenž by jednak provozoval obchodní a průmyslovou školu určenou dívkám, jednak pomáhal ženám při hledání pracovních příležitostí.²³

Vláda byla této iniciativě nakloněna, neboť v této době po prusko-rakouské válce roku 1866 se zvýšil o několik tisíc počet vdov a sirotek a bylo třeba udělat něco pro jejich budoucnost. Výhodnější bylo, aby dívky byly v dospělosti schopny uživit se samy, než aby musela řešit důsledky jejich nezaměstnanosti.²⁴ Škola měla směřovat k tzv. průmyslovému vychování. Tento způsob vzdělání, jehož cílem bylo připravit dívky pro rodinný, ale i samostatný život, poskytnout praktické dovednosti, nahradit nedostatky domácí výchovy, byl hodnocen příznivě, neboť nijak nenarušoval tradiční představu o úloze ženy ve společnosti a rodině.²⁵

První setkání signatářek se konalo 13. února 1871. Předsedkyní budoucího spolku – Ženského výrobního spolku – zvolily neúnavnou Světlou, její zástupkyní Lužickou. Během tří týdnů se za členky spolku přihlásilo 232 žen z Čech a Moravy, do července téhož roku vzrostl jejich počet na 1. 000.²⁶

Karolina Světlá ve slavnostní zahajovací řeči označila den ustavení za velký svátek a vyjádřila radost z toho, že hned na začátku má spolek přes tisíc členek a podporovatelů z celého českého království. Brala jeho založení rovněž jako důkaz, že ženy jsou schopné plodné spolupráce „bez ozvěny oné pověstné ženské nesvornosti, žárlivosti a malichernosti“. Připomněla myšlenky myslitelů, anglického Johna Stuarta Milla a francouzského Fénélon, kteří považovali vzdělání žen za hlavní podmínku pokroku vůbec.²⁷

Dora Hanušová ve svém vystoupení přednesla důležité důvody pro založení spolku: v českých zemích je o čtvrt milionu více žen než mužů, tovární výroba připravila ženy o tradiční způsoby obživy a není reálné, aby se všechny mladé ženy mohly existenčně

23 LENDEROVÁ, M.: *K hříchu i k modlitbě...*, s. 245.

24 NEUDORFLOVÁ, M.: *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999, s. 66.

25 BAHENSKÁ, M.: *Počátky emancipace...*, s. 108.

26 LENDEROVÁ, M.: *K hříchu i k modlitbě...*, s. 245.

27 NEUDORFLOVÁ, M.: *České ženy v 19. století...*, s. 66.

zabezpečit sňatkem. Je proto nezbytné zakládat školy, které by vzdělávaly dívky jak obecně, tak odborně, aby byly schopny se slušně uživit. Připomněla skutečnost, že tradiční charitativní činnost již dávno nestačí na řešení sociálních problémů, přímé kritice vlády se však vyhnula.²⁸

„Stanovy Ženského výrobního spolku“ vypracoval dr. Tomáš Černý²⁹. Hlavní cílem bylo „starat se o zdokonalování a rozšíření ženské výroby i jejího odbytu, o zabezpečení materiálního blahobytu, o rozšiřování vzdělání žen na základě vzájemné spolupráce“.³⁰

1.6.1 Činnost spolku

Prvořadým cílem spolku bylo zřídit průmyslovou školu pro dívky z maloburžoazních vrstev ve věku 14-15 let. Spolek během svého působení otevřel několik kurzů, jako první kurz přípravný, kde se učilo češtině, počtům, krasopisu, zeměpisu, dějepisu, přírodopisu a nepovinným ručním pracím. Komerční sekce nabízela kurzy účetnictví, obchodní korespondence, zbožíznalství, zeměpisu a ekonomie. Sekce kreslířská, vedená akademickým kreslířem Eduardem Heroldem, připravovala dívky pro řemeslo rytce. Škola nabízela jazykové kurzy, výuku šití, včetně zhotovování stříhů, výroby oděvů i prádla. V roce 1873 proběhl první kurz pro ošetrovatelky, v němž zdarma vyučovali pražští lékaři. Školné se pohybovalo mezi 2 zlatými 50 krejcarů a 4 zlatými měsíčně. Dcery z nemajetných rodin mohly být od placení školného osvobozeny. Obchodní a průmyslová škola výrobního spolku se setkala s velkým zájmem. V prvním roce se zapsalo 180 žákyň (88 docházelo bezplatně), o šest let později navštěvovalo školu už 519 dívek, z nichž 285 bylo zproštěno placení školného.³¹

Hned od roku 1871 působila při výrobním spolku zprostředkovatelna práce, hledající pro ženy pracovní příležitosti v oblasti obchodu nebo vzdělání. Během prvního roku našla práci pro 79 žen. Spolek rovněž prodával konfekci a prádlo, při jejichž výrobě uplatnilo až 50 švadlen. Část tržby plynula do spolkové pokladny.³²

Na prahu nového století vzdělával spolek v tříleté obchodní škole, v průmyslové pokračovací škole s výukou ženských ručních prací a v kurzech malby, zpěvu, hry na

28 NEUDORFLOVÁ, M.: *České ženy v 19. století...*, s. 66.

29 Tomáš Černý byl advokát a později starosta Prahy.

30 NEUDORFLOVÁ, M.: *České ženy v 19. století...*, s. 66.

31 LENDEROVÁ, M.: *K hříchu i k modlitbě...*, s. 245-246.

32 Tamtéž, s. 246.

klavír a cizích jazyků 600 – 700 žáček ročně. Stal se zavedenou a vcelku respektovanou institucí; činovnice stárly a jejich bojovnost klesala. Když se roku 1891 stala starostkou výrobního spolku Eliška Krásnohorská, šlo už o těleso poměrně konzervativní.³³

PRŮMYSLOVÉ A ODBORNÉ ŠKOLSTVÍ

Průmyslové školství se během svých prvních padesáti let dokázalo zformovat v určité hlavní druhy, které do sebe velmi často zasahovaly a sdužovaly se v jednotlivých útvarech. Byly to: Vyšší školy průmyslové, Mistrovské školy průmyslové, Školy odborné, Speciální kurzy, Živnostenské školy pokračovací, Pomocné ústavy ústřední, Škola umělecko-průmyslová. Než odborné školství vytvořilo tyto základní typy škol, prošlo dlouholetým a zajímavým vývojem. Škola, kterou se v této práci zabývám, je druhem školy odborné, živnostensky pokračovací a provozovala lidové a speciální kurzy. Proto bych se pokusila objasnit smysl a cíle těchto škol a zmínit jejich vývoj a význam pro společnost.³⁴

Průmyslové a odborné školství je spojeno nejen s rozvíjející se industrializací, ale také se stále větším pronikáním výrobků ze zahraničí na domácí trh. Snahy upravit průmyslové školství nepochybně souvisely s reformou obecných a reálných škol i s přípravami pro světovou vídeňskou výstavu. Světová vídeňská výstava ukázala srovnání tehdejší výroby s cizozemskou. Poskytla důkaz, jak rychle náš průmysl potřeboval technické i umělecké školení, aby dohnal či předčil svoji konkurenci. Podařilo se ji oživit zájem pro zřizování průmyslových škol i u místních činitelů v Českých zemích. Přední zřetel byl stále obrácen k textilnímu a dřevařskému průmyslu.³⁵

Obrat k lepšímu nastal v průmyslovém školství teprve počátkem sedmdesátých let. V každé zemi měla být zřízena předem jedna nebo několik odborných škol jako vzorových ústavů, které měly podněcovat ostatní činitele. Od 80. let 19. století následovaly v rychlém postupu nové školy pro průmysl dřevařský, kamenický a kovový, a zejména pro textilní.³⁶

33 LENDEROVÁ, M.: *K hříchu i k modlitbě...*, s. 247.

34 ROSA, A. – JINDRA, J.: *Průmyslové a odborné školství v republice Československé*. Praha, 1928, s. 5.

35 GRUBER, J.: *Školství průmyslové*. In: *Česká politika V.* (red. Z.V. Tobolka) Praha 1913, s. 718.

36 Tamtéž, s. 717.

Počátky těchto nových škol bývaly velmi obtížné. Byly zřizovány četně v drobných venkovských místech, aby dávaly nové podněty starším průmyslům nebo aby vyvolaly nové. Avšak překotným zřizovacím ruchem a rostoucí kvantitou trpěla jejich kvalita. Školy zápasily s obtížemi jak po stránce finanční, tak i v úpravě odborného učiva v náležitě vyučovací metody. Čím více rostl počet a význam odborných škol pro průmysl, tím naléhavější se stávala potřeba postátnění škol - jejich úprava se nesměla ponechat místním a osobním nahodilostem. Také finanční potíže vedly leckteré školy v náruč státní správy.³⁷

1.7 Průmyslové a odborné školství za Rakouska-Uherska

V českých zemích na podzim 1876 byly zavedeny státní průmyslové školy, buď jen jako nižší (školy mistrovské) anebo nižší ve spojení s vyššími. K těmto ústavům se pojily pak vzorné školy pokračovací pro živnostenské obory, které na dotyčné denní škole byly zastoupeny. Vyšší školy předpokládaly u žactva absolvování nižší střední nebo měšťanské školy. Snažily se vychovávat na tomto teoretickém podkladě pomocné technické síly pro rýsovy, dílny a stavby, praktické cvičení v dílnách tu bylo mimořádným předmětem. Školy nižší (mistrovské) předpokládaly u žáka již nabytý praktický výcvik, především tu šlo o doplnění teoretických znalostí, které měly doplnit potřebné vzdělání mistrů, dílovedoucím apod. Škola vyšší trvala 4 roky, nižší 2 roky.³⁸

V únoru roku 1883 byly stanoveny vedle reformního programu pro průmyslové odborné školství také základní zásady pro organizaci pokračovacího školství. Nařízení se snažilo usnadnit zakládání i udržování pokračovacích škol tím, že se zaručovalo státní subvencí do výše 1/3 vykázané potřeby školám, jejíž ostatní udržovací náklady byly kryty zabezpečenými příspěvky od obcí, společenstev, obchodních komor a země. Dále musela mít škola vyhovující místnosti, učební osnovu upravenou dle všeobecných zásad stanovených ministerstvem, užívat při vyučování pomůcky schválené vládou, vyučování muselo být svěřeno způsobilým učitelským silám a škola měla dostát svému úkolu uspokojujícím způsobem. Současně byla vydána pevná pravidla pro učební osnovu a instrukce pro způsob vyučování, postaráno mělo být o vzdělání učitelů kreslení a pečováno účinně o obstarávání učebních prostředků.³⁹

³⁷ GRUBER, J.: *Školství průmyslové...*, s. 721.

³⁸ Tamtéž, s. 723.

³⁹ Tamtéž, s. 737.

Od této úpravy se množil počet pokračovacích škol a zároveň stoupaly i kvalitativně jejich výkony. Ukázalo se zejména v Čechách, že tu a tam již byly všelijaké nesmělé, avšak slibné počátky pokračovacích škol, soukromé nebo veřejné kurzy kreslířské apod., které se nyní organizovaly v řádné pokračovací školy. V letech 1884 - 1890 stoupl počet státem subvencovaných všeobecných škol pokračovacích v Čechách z 96 (mimo Prahu) na 173 (z toho 117 českých) s 27.777 žáky a 187.587 zl. nákladu.⁴⁰

Dle živnostenské organizace z roku 1913 (proběhla tu změna názvu z průmyslových škol na pokračovací) měly za účel školy poskytovat živnostenským učňům a pomocníkům teoretické a pokud možno i praktické vyučování v oněch umělecko-průmyslových, technických a komerčních předmětech, které jim měly prospět při vykonávání jejich povolání, tak i k povznesení jejich výdělkové schopnosti.⁴¹

Pokračovací školy byly buď všeobecné živnostenské či odborné živnostenské, podle toho zda byly určeny pro příslušníky všech v místě zastoupených živností či jen pro příslušníky jednotlivé živnosti nebo skupiny příbuzných živností. Tvořily buď podstatnou součást některé denní průmyslové školy (státní, odborné, řemeslnické), byly udržovány tímž činitelem (státem, zemí), který udržoval denní průmyslovou školu, a měly být vzorem pro ostatní pokračovací školy. Nebo také byly samostatnými ústavami užívající jen místností obecných či měšťanských škol, jejich učitelských sil a vyučovacích dílen i pomůcek, a byly udržovány příspěvky od státu, země, obchodních a živnostenských komor, obcí, společenstev apod.⁴²

Školy pokračovací byly dvoutřídní, dle prokázané potřeby i trojtřídní nebo s příprávkou. Pro školy odborné, jimž se věnovala zvláštní péče, vydávala se od roku 1908 zvláštní učební osnova, upravená podle toho, byla-li škola s dílnami či bez dílenského vyučování. Školní rok trval 7-8 měsíců, od 1. října do konce dubna či května. Vyučování večerní se nesmělo začínat po 6. hodině a končit mělo nejdéle o 8. hodině večerní, nedělní nejdéle o 12. hodině polední. Byl vydán obsáhlý školní a kázeňský řád a každý žák na konci školního roku obdržel výkaz o svém chování, návštěvě školy a prospěchu v jednotlivých předmětech, na konci celého vyučovacího běhu se mu vydalo vysvědčení na odchodnou.⁴³

⁴⁰ GRUBER, J.: *Školství průmyslové...*, s. 737-738.

⁴¹ Tamtéž, s. 753.

⁴² Tamtéž, s. 753.

⁴³ Tamtéž, s. 756.

1.8 Průmyslové a odborné školství za první republiky

Odborné školy v užším smyslu vzdělávaly v určitém odvětví žactvo, které bylo řemeslnického zaměření, vychodilo měšťanskou školu, a nahrazovalo si tak učební poměr v živnostenské dílně nebo tam, kde nebylo učedníků (textilnictví), dílenskou praxi. Hlavním požadavkem bylo praktické vyučení v dílnách a ateliérech, teoretické vyučování tu ustupovalo. Absolventi se stali kvalifikovanými dělníky, kteří po dalším praktickém výcviku v řemesle se stali živnostníky s výhodami většího teoretického výškolení, po případě uměleckého, a lepšího kvalitního dílenského výcviku. Tyto školy byly dvouleté a tříleté.⁴⁴

Živnostenské školy pokračovací byly určeny pro učeně živnostenského zaměření, k doplnění odborného, teoretického i praktického vzdělání. Návštěva těchto škol byla pro učeně povinností zákonem uloženou. Vyučovalo se hlavně technickým, obchodním předmětům a odbornému kreslení. Účelem těchto škol bylo pomáhat živnostem a průmyslu vychovávat dělníky s lepšími znalostmi teoretických základů výroby, se zvýšenou praktickou dovedností a větším rozhledem ve výrobních hospodářských otázkách.⁴⁵

Speciální kurzy byly určeny pro dělnictvo k dalšímu výcviku v určitých vědomostech nebo praktických znalostech. Z největší části připouštěli se do nich ti, kdo se již řemeslu vyučili. Vyučování bylo omezeno pravidelně na hodiny večerní a nedělní, aby nepřekáželo pracovnímu poměru. Pořádaly se však i celodenní kurzy podle potřeby na dobu několika neděl nebo měsíců. Do tohoto vyučování náleželo též individuální vyučování ve veřejných kreslárnách a modelovnách pro příslušné odborné dělníky a živnostníky. V některých odvětvích se pořádaly speciální kurzy i pro žactvo obecnou školou povinné. Pravidelně se organizovaly speciální kurzy v zimním období o dvou až osmi týdnech.⁴⁶

1.9 Organizace dívčích odborných škol

Snad nejvýznamnějším pokrokem státní vyučovací průmyslové správy bylo obecné připuštění žen k průmyslovému vyučování. Progresivní stoupání počtu žen

⁴⁴ ROSA, A. – JINDRA, J.: *Průmyslové a odborné školství...*, s. 5.

⁴⁵ Tamtéž, s. 6.

⁴⁶ Tamtéž, s. 6.

v průmyslových povoláních i rostoucí rozmanitost oborů, kterým se věnovaly, zvyšovalo potřebu vyučovacích průmyslových zařízení pro ženy, a sice jak odborných, tak i pokračovacích.⁴⁷

Dívčí průmyslové školy pokračovací se v četných městech zpravidla vymykaly svým rázem z vlastního pokračovacího školství, živnostenským řádem pro učně nařízeného. Byly školami nepovinnými pro děvčata obecné školy odrostlá, s vyučováním celodenním a celoročním hlavně v šití, vyšívání apod., nikoliv tedy pro učednice živnostenské.⁴⁸

Potřeba odborného dívčího vzdělávání byla dlouho vedena (mimo nečetná státní zařízení) školskými sdruženími, které vzešly ze soukromého podnětu. Tato sdružení měla pro nedostatek jednotného vedení v odborném školství největší rozmanitost jak v cílech, tak i v zařízení školy. Z tohoto důvodu vláda zakročila úpravou státního dozoru, zvláště ženského odborného dozoru nad dívčími hospodyňskými, pracovními a výdělkovými školami. Podpořila kuchařské a hospodyňské školy vydáním typických osnov organizačních a učebních pro ženské výrobní školy i vydáním normální učební osnovy pro odborné pokračovací školy dámského krejčovství.⁴⁹

Školy kuchařské a hospodyňské se dělily v tříměsíční kurz hospodyňský, ve vlastní půlměsíční kuchařskou a hospodyňskou školu a ve speciální kurzy. Přípravovaly se posléze čtyřnedělní kuchařské kurzy pro další vzdělání hostinských a hotelových kuchařek. Výrobní školy se zařizovaly především pro dvě živnosti, pro šití prádla a šití šatů.⁵⁰

V říjnu 1911 byla vydána organizační a učební osnova hospodyňských kurzů 10 nedělních pro příslušnice živnostnické a pro tovární dělnice. Vyučování bylo bezplatné, až na příspěvek 18 K na učební pomůcky a stravování. Učilo se denně mimo soboty a neděle po tři hodiny. Kurz byl otevřen nanejvýš pro 16 účastnic při jedné učitelce, která musela být náležitě vzdělaná pro učitelský úřad na školách kuchařských a domácnostních. Kromě vaření a úklidu se vyučovalo též zdravotnictví a vychovatelství, šití a spravování. V posledních letech byly učiněny pokusy

47 GRUBER, J.: *Školství průmyslové...*, s. 811.

48 Tamtéž, s. 755.

49 Tamtéž, s. 811-812.

50 Tamtéž, s. 813.

s pořádáním státních hostinských kurzů pro přechovávání a stravování cizinců a hostinských kuchařských kurzů.⁵¹

Po první světové válce, roku 1920, ministerstvo školství a národní osvěty reorganizovalo dívčí průmyslové školství. Školy dostaly nový název „Odborné školy rodinné a živnostenské“. Rodinná škola byla dvouletá a byla dvojího typu. Ve školách typu A se vyučovalo vaření, kdežto školy typu B byly bez vaření. Na druhý ročník rodinné školy navazovala živnostenská pracovna šití šatů nebo šití prádla. Většině těchto škol bylo uděleno ministerstvem průmyslu, obchodu a živností ve shodě s ministerstvem školství a národní osvěty živnostenské oprávnění, což znamená, že vysvědčení na odchodnou absolventek živnostenských pracoven mělo platnost tovaryšského listu.⁵²

Roku 1925 byla provedena opět reforma těchto škol, při níž obdržely školy název „Odborné školy pro ženská povolání“. Účelem těchto škol podle organizačního statutu bylo, aby:

1. teoreticky i prakticky vzdělávaly a vychovávaly dívky škole odrostlé podle zvýšených požadavků, které přítomná doba klade na ženu hospodyně, matku a občanku,
2. prohlubovaly jejich odborné znalosti a povznášely vůbec úroveň ženského vzdělání,
3. je připravovaly k samostatné živnosti v ženských povoláních.⁵³

Odborné školy pro ženská povolání zahrnovaly několik druhů škol denních a množství kurzů odpoledních i večerních. Základní a nejrozšířenější denní školou byla Dvouletá ženská odborná škola, která poskytovala odborné vědomosti a dovednosti, kterých bylo třeba k důkladnému vzdělání pro domácnost a pro další studium v živnostenských pracovnách a v jiných typech speciálních škol, např. ve školách pro vychovatelky a administrativní pracovnice, v ústavech pro mládež, ve školách pro sociální službu, ve speciální škole oboru hospodyňského a ve škole ke vzdělání ústavních správkyn, jakož i pro studium na ústavech ke vzdělání učitelek domácích

51 GRUBER, J.: *Školství průmyslové...*, s. 813.

52 Státní okresní archiv Chrudim, fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim, sign. 411, kart. 21, Výroční zprávy 1903-1948/49.

53 Tamtéž.

nauk a je též částí předepsané přípravy k přijetí do učitelského ústavu odborných škol pro ženská povolání.⁵⁴

Organizace Odborné školy pro ženská povolání v Chrudimi byla po roce 1925 následující, obsahovala:

1. Dvouletou ženskou odbornou školu,
2. Živnostenskou pracovnu pro šití šatů,
3. Lidové kurzy: kreslení stříhů a šití prádla, kreslení stříhů a šatů, vaření, ozdobných prací, studené kuchyně,
4. Speciální kurzy: kurz pro úpravu ryb, kurz pro úpravu zeleniny, kurz pro úpravu tvarohových a vaječných pokrmů.⁵⁵

ODBORNÁ ŠKOLA ŽENSKÉHO VÝROBNÍHO SPOLKU V CHRUDIMI

Počátky Ženského výrobního spolku v Chrudimi jsou svázány se Spolkem paní a dívek, který byl založen v roce 1869, jehož činnost byla především dobročinná a vzdělávací (např. propagování strojů na úsporu práce v domácnosti). Právě u členek Spolku paní a dívek se objevil návrh založit⁵⁶, po vzoru Ženského výrobního spolku Pražského, takové sdružení i v Chrudimi. Členky ustavily v roce 1885 zařizující komitét, jemuž předsedala paní Valentina Voženílková, manželka místopředsedy rady. Tento komitét založil Ženský výrobní spolek, jehož členkami se staly významné ženy chrudimské společnosti, většina dam byla členkami Spolku paní a dívek. Z podnětu Spolku paní a dívek byl založen také Spolek Červeného kříže.⁵⁷

ŽVS v Chrudimi zahájil svoji činnost roku 1885 a ještě téhož roku otevřel v říjnu svoji vlastní školu. Cílem školy bylo, aby se mohly dívky vzdělávat a na základě toho se postupně dopracovat v praktickém životě samostatnosti a hospodářské nezávislosti.⁵⁸

⁵⁴ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Výroční zprávy, ...

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Státní okresní archiv Chrudim, fond Spolek paní a dívek, sing. 1, kart. 1, Zápisy ze schůzí, 26. 7. 1885.

⁵⁷ SOKA CH, fond SPAD, Zápisy ze schůzí, ..., 29. 10. 1885.

⁵⁸ Státní okresní archiv Chrudim, fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim, sign. 282, kart. 8, Školní kronika /červená vazba/ 1905-1935, Dějiny školy.

O dvacet let později zřídil ŽVS ještě jednu školu a to Dívčí obchodní. V říjnu roku 1905 se v ní začalo vyučovat. Prvním správcem Obchodní školy byl profesor Obchodní akademie, pan Václav Komárek, který ji řídil po celou dobu jejího trvání. Vyučovalo se nauce obchodní a směnečné, kupeckým počtům a korespondenci, nauce o zboží. Mezi nepovinnými předměty byla němčina, těsnopis a psaní na stroji. Roku 1910 byla změněna na Dívčí obchodní školu dvouletou, při níž následujícího roku byl zřízen kurz pro absolventy středních škol. Roku 1914 byla obchodní škola i s kurzem převzata státem a připojena k Obchodní akademii.⁵⁹

Dámy, které měly zásluhu na této prospěšné činnosti byly zároveň manželkami významných reprezentantů a úředníků města, kteří patřili k elitě tehdejší společnosti v Chrudimi. Po odchodu první předsedkyně spolku se postupně ujaly vedení spolku: Karolina Schenecková, Julie Stifterová, Ludmila Šafaříková, všechny manželky místodržících radů, Emma Veselá, manželka disponenta, paní Fliedrová, manželka zemského rady a roku 1908 Kristina Wagnerová, manželka advokáta a tehdejšího starosty města. Předsedkyně byly podporovány vždy prací jednatelek, pokladních a ostatních členek výboru, jímž byl z počátku svěřen dozor při vyučování ručním pracím v pracovnách. Ostatní školské záležitosti se projednávaly ve výborových schůzích, které bývaly pravidelně jednou měsíčně.⁶⁰

Členky ŽVS a posléze i žákyně jeho školy vždy podporovaly pokud to bylo možné všechny dobročinné podniky, které byly v Chrudimi pořádané. Kromě toho od roku 1897 šily žákyně každoročně pod dozorem učitelek 40 až 50 kusů šatů k mikulášské nadílce pro děti zdejších mateřských škol. Později se tato podpůrná činnost rozšířila také na městské jesle. Také šaty pro městský sirotčinec byly zhotovovány žákyněmi a to od roku 1905 až do doby, kdy se některé absolventky ústavu samy vycvičily v šití šatů a prádla.⁶¹

V průběhu trvání spolku stále přibývalo činných a nebo přispívajících členů, kteří podporovali jeho rozvoj. Všechny podniky, pořádané ŽVS, ať slavnosti v měšťanském sadě, koncerty, divadla, hudební i zábavní večery, nebo bazary a výstavy byly vždy hojně navštěvovány. Tím se umožňovalo spolku vydržování školy, k němuž přispívaly

⁵⁹ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

i různé dary a odkazy. Zvláštní přízeň osvědčila M. Pippichová, vdova po vrchním vojenském intendantu v Josefově, která věnovala 2.000 K na zřízení nadace, z jejíchž úroků se uděloval každoročně žákyni -sirotku- šicí stroj. I spolek sám vycházel vstříc svým žákyním a každého roku přijímal do školy bezplatně 1/6 i 1/5 žákyně, zručné odměňoval měsíčním platem nebo obdarovával na konci roku.⁶²

Dochované protokoly sepsané ve výborových schůzích ŽVS obsahují informace o přítomnosti členek výboru či jejich zástupkyň. Zaznamenávalo se projednávání různých změn např. ve struktuře vyučování, volbě funkcí ve spolku (předsedkyně, jednatelky, pokladní a správkyně domu), výše školného, vypracování osnov, rozdělení doзору ve třídách, žádání o nové pracovní síly do Prahy. Opomenuto není též pořádání výstav, udělení vysvědčení žákyním, žádosti o pomoc v úředních věcech dr. Pippichovi, který byl právní zástupce ŽVS či poděkování spolku za poskytnuté služby.⁶³

Po roce 1945 byl ŽVS zrušen a školní budova s veškerým inventářem byla odevzdána obci Chrudim.⁶⁴

1.10 Vývoj školy

Škola od počátku našla porozumění u občanů města, kteří podporovali její založení. Z počátku se zde měly dívky učit pouze všem ručním pracím, až později byly do výuky začleněny literární předměty (např. jazyk vyučovací, vychovatelství, živnostenské počty a účetnictví, živnostenské písemnosti a zákony, nauka o látkách, atd.). Počáteční kapitál na vznik školy byl získán od zakládajících a přispívajících členů spolku, prvním a hlavním vydržovatel byl po celou dobu ŽVS. Dostával také pravidelné příspěvky od zdejšího krajského úřadu, okresního úřadu, města Chrudim, obchodní a živnostenské komory a peněžních ústavů Chrudimské spořitelny a Občanské záložny. Později ministerstvo školství a národní osvěty uhrazovalo téměř všechny osobní náklady školy.⁶⁵

Z počátku název školy nebyl stálý, někdy se používal název Škola Ženského výrobního spolku, jindy zase Ženská výrobní škola. Až od roku 1909 měla jednotný

⁶² SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

⁶³ Státní okresní archiv Chrudim, fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim, sign. 286, kart. 8, Zápisy ze schůzí a porad, 1885-1886.

⁶⁴ Státní okresní archiv Chrudim, fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim, sign. 284, kart. 8, Dotazník o vývoji školy 1938, 10. 5. 1938.

⁶⁵ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

název Ženská škola průmyslová pro oděvnictví o dvou ročnících, který se v průběhu let několikrát změnil. Ve školním roce 1920-1923 byl název Dívčí dvouletá škola rodinná a živnostenská typu B, která se přeměnila v roce 1924 v Dívčí dvouletou školu rodinnou a živnostenskou typu A. Poslední název školy ve sledovaném období je Odborná škola pro ženská povolání.⁶⁶

1.10.1 Škola v předválečném období

Prvním ředitelem se stal Josef Drahorád, zároveň ředitel měšťanské školy, od školního roku 1887-1888 – 1898-1899. První dva roky vedla školu předsedkyně spolku Valentina Voženílková. První pololetí bylo pro nově začínající školu náročné, škola se snažila určovat formu vzdělání podle svého uvážení (např. dobu vyučování, předměty). Podle Pražského výrobní spolku mělo být zavedeno celodenní vyučování šití šatů. Od druhého pololetí byly již zavedeny stejné postupy v šití prádla podle Pražského výrobního spolku.

Škola měla v letech 1885-1897 jedno oddělení šití prádla a jedno oddělení šití šatů. Roku 1901 bylo připojeno k dosavadním pracovním ještě jedno oddělení pro bílé šití. Při oddělení šití šatů se od počátku konaly jednou i dvakrát do roka kurzy pro kreslení střihů a přistřihování. Mimo to bývaly střídavě i kurzy umělého vyšívání, paličkování krajek a od roku 1909 se pořádaly večerní kurzy šití šatů pro dělnice, ženy dělníků a služebné úplně bezplatně.⁶⁷

Následně byla škola postupně rozšiřována o další specializaci školy a kurzy. V roce 1898 byla zřízena Pokračovací škola dívčí, která trvala do školního roku 1909-1910. Roku 1905 vznikla při škole Dívčí škola obchodní (jednoletá), která byla roku 1910 změněna na Dívčí školu obchodní dvouletou, její trvání bylo do školního roku 1913-1914. Mezi tím škola otevřela v roce 1911 Abiturentský kurz pro absolventy středních škol a Pracovnu pro oděvnictví (živnostenskou pracovnu). Dívčí obchodní škola a abiturentský kurz byl roku 1914 převzat státem a připojen k obchodní akademii.⁶⁸

Literní předměty měly nejprve na starost profesori obchodní akademie a průmyslové školy, kteří nevznášeli nárok na mzdu. Na kreslení docházely žákyně do veřejné

⁶⁶ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Dotazník..., 10. 5. 1938.

⁶⁷ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

⁶⁸ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Dotazník, ..., 10. 5. 1938.

kreslírní průmyslové školy. Ve školním roce 1887 se spojilo vyučování literárních předmětů se školou pokračovací, již spravoval ředitel Drahorád. Ta však brzy zanikla a byla obnovena až při škole Ženského výrobního spolku v roce 1898. Jejím ředitelem byl opět ředitel měšťanské dívčí školy Drahorád. Poté ji řídila a také na ni bezplatně vyučovala odborná učitelka měšťanské školy, slečna Julie Štěpánková, která od roku 1899 převzala správu Ženské výrobní školy, jíž věnovala svou obětavou práci až do roku 1912.⁶⁹

Ústav byl podroben státnímu dozoru, který roku 1899 vykonal dvorní rada Pavlíček, v letech 1900-1907 vládní komisař K. Brousek, profesor státní průmyslové školy v Praze. Roku 1908 byla škola podřízena přímo ministerstvu kultu a vyučování. Pedagogický dozor byl svěřen vládnímu radovi V. Dokoupilovi z Vídně a dozor na odborné vzdělání vládní komisaře a spisovatelce pí. Renatě Tyršové.⁷⁰

Roku 1908 se dostalo Ženské výrobní škole usnesením ministerstva obchodu ve shodě s ministerstvem kultu a vyučování práva, že propouštěcí vysvědčení z oddělení šití šatů nahrazuje výuční list po případě zkoušku tovaryšskou, která byla nařízena novým živnostenským řádem.⁷¹

Roku 1911 bylo uděleno Ženské průmyslové škole pro oděvnictví právo veřejnosti výnosem ministerstva veřejných prací ze dne 23. září 1911 č. 1899 XXI d. Právo veřejnosti se udělovalo, když škola prokázala pozitivní výsledky a vyhověla i určitým požadavkům (její učitelé museli mít takovou kvalifikaci, aby mohli stejnou funkci zastávat i na státní škole, v závislosti na typu školy musela mít i odpovídající vybavení pomůckami, odbornými kabinety, knihovnou), pokud ho získala byla vysvědčení obecně právoplatná.⁷² Příštího roku zastupovala ředitelku školy odborná učitelka slečna Karla Müllerová, která později převzala správu školy trvale a vedla ji až do r. 1922. V době jejího působení byla škola opětovně změněna r. 1920 na dvouletou školu rodinnou a živnostenskou – typu B, která byla v roce 1924 převedena na typ A.⁷³

69 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

70 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Dotazník, ..., 10. 5. 1938.

71 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

72 Eamos.pf.jcu.cz[online], [vid. 22. 5. 2013], dostupné z:

http://www.eamos.pf.jcu.cz/amos/kvc/modules/low/kurz_text.php?id_kap=2&kod_kurzu=kvc_091.

73 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

Významnou událostí pro školu byla návštěva královéhradeckého biskupa Josefa Doubrava v květnu 1912 a zmiňovaná návštěva vládní komisařky a spisovatelky Renaty Tyršové⁷⁴ v březnu 1913.⁷⁵

1.10.2 Škola během I. světové války

Škola zůstala po celou dobu války otevřena svým žákyním. Zrušeny byly pouze kurzy, které škola pravidelně pořádala. Dobročinnost spolku i žákyň se uplatnila především v době I. světové války. Hned na počátku, v srpnu roku 1914, se ustavil dámský komitét ze členů ŽVS a ostatních dámských spolků, který sbíral potřebné prostředky (prádlo, peřiny, peníze) na podporu válkou postižených. Z darů, přinášených často i těmi, kteří by často sami potřebovali podpory, již v říjnu byly vybaveny nemocnice, které byly zřízeny téměř ve všech školních budovách. Jen průmyslová škola, dívčí pedagogium a škola ŽVS nebyly k takovému účelu zabrány. Zato musela škola propůjčit dvě místnosti obecné škole a ředitelnu měšťanské škole. Mimo to škola byla střediskem Červeného kříže, který používal školních místností ke svým schůzím, ke své práci i k uložení nutných potřeb.⁷⁶

Začátkem roku 1915 všechny nemocnice převzal stát, který pomoc komitétu odmítl. Proto byly zásoby, které se za tu dobu nashromáďovaly, uloženy v budově ŽVS a částečně i v muzeu. Když se nouze a nedostatky životních potřeb stále zvětšovaly, bylo z těchto zásob poděleno oděvním i ložním prádlem na sto rodin. Když pak v městě byli ubytováni haličtí uprchlíci a v okolních obcích italští uprchlíci, bylo i jim vypomáháno potřebným prádlem. Po skončení války byli obdarováni i Rusové, kteří z různých příčin přišli do Chrudimě. Zbytek zásob byl odevzdán na podzim roku 1924 dámskému odboru Červeného kříže v Chrudimi.⁷⁷

Po celou dobu války dámským komitétem, zvláště však žákyněmi školy bylo zhotovováno šatstvo i prádlo pro strádající mládež. Šily prádlo pro vojenské nemocnice, cupovaly plátno, zhotovovaly vložky do bot, šily rukávníky, rukavice, pletly věci vlněné

⁷⁴ Tyršová Renáta, roz. Fügnerová (1854-1937), publicistka, inspektorka pro výuku ručních prací na všech českých a následně také slovinských a chorvatských dívčích školách. - BAHENSKÁ, M.: *Počátky emancipace...*, s. 170.

⁷⁵ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Dotazník, ..., 10. 5. 1938.

⁷⁶ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

⁷⁷ Tamtéž.

a sbíraly ostružinové listy. Materiál pro šití si žákyně opatřovaly samy. Protože byly většinou z venkova, často za něj platily potravinami.⁷⁸

1.10.3 Škola po válce do roku 1935

Ve školním roce 1920-1921 byla škola znovu zreorganizována a změnila se v Dívčí odbornou školu rodinnou Ženského výrobního spolku v Chrudimi. K původním dvěma třídám se přidává v následujícím roce živnostenská pracovna pro šití šatů.⁷⁹ Na doporučení odborného ministerského inspektora PhDr. Zahradníka, který na ústavě vykonal inspekci 24. března 1924, byla podána ministerstvu žádost o změnu typu B v typ A s povinným vařením, praním a žehlením. Ta byla příznivě vyřízena výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 18. dubna 1924, č.j. 41352-III. Výnosem MŠANO v květnu 1925 byl vydán organizační statut a učebné osnovy Odborných škol pro ženská povolání. Tím se definitivně ustanovil její konečný název Odborná škola pro ženská povolání. V roce 1931 usilovala škola o otevření Školy pro pomocnice v domácnosti a samostatné vedení domácnosti, nakonec se však tento záměr neuskutečnil.⁸⁰

1.10.4 Zánik školy

Ukončením školního roku 1954-1955 byla učiněna konečná tečka za řadou škol, které vznikaly postupně od roku 1885. První přerušení vyučování způsobila mobilizace československé branné moci 23. září 1939, to vedlo k přípravě nemocnice v budově školy. Na základě odstoupení sudetského území nedošlo k válce a 6. října byla vyhlášena postupná demobilizace, proto se od 13. října mohlo zase zavést pravidelné vyučování, které už nebylo v tomto školním roce přerušeno. Škola fungovala téměř po celou válku, až ve školním roce 1944-1945 nebylo dovoleno odborným školám pro ženská povolání vyučovat, a tak byla celá škola uzavřena a vyučování na celý školní rok zastaveno. Od roku 1945 se škola opět slibně rozvíjela, r. 1946 byla otevřena šestiměsíční škola pro vedení domácnosti, k níž přibyl pětiměsíční kurz šití šatů a prádla.⁸¹ Velké změny ve škole nastaly po únoru 1948, téměř každým rokem se měnily

⁷⁸ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Státní okresní archiv Chrudim, fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim, sign. 283, kart. 8, Školní kronika /černá vazba/ 1935-1955. prosinec 1958.

učební předměty a jejich osnova. Škola nepřipravovala dívky většinou pro rodinu, ani nebyla současně základnou pro jiné nástavbové odborné školy jako dříve, ale vychovávala sociální pracovníci - pracovnice, pěstounky a vychovatelky do dětských domovů, internátů, mateřských škol, družin mládeže a také pro jesle. S novou náplní školy se změnil i její název, od roku 1948 se stačil čtyřikrát změnit, poslední zněl Pedagogická škola pro učitele národních škol - pro vychovatele.⁸²

1.11 Osnovy a předměty

V této podkapitole bych chtěla ukázat, jak se lišila učební osnova z dob Rakouska-Uherska (rok 1899) oproti osnově z první republiky (rok 1920, 1924). Na tomto příkladu lze zobrazit vývoj obsahu učiva a také jeho rozšiřování. U jednotlivých předmětů je vždy rozepsán jejich účel a náplň. Především náplň předmětů jsem nechtěla opomenout, jelikož ji považuji za jeden z nejdůležitějších a nejzajímavějších poznatků v této práci. To co nám dnes přijde samozřejmé, tenkrát představovalo něco neobvyklého až vzácného. Jak lze porovnat, tak osnova z roku 1920 je mnohem propracovanější a náročnější. Požadavky na dívky vzrostly, přibýly další předměty a zároveň i více vědomostí, kterými se poté mohly pyšnit.

1.11.1 Rok 1899

I. Pracovny výrobní

A) Rozvrh vyučování

1. Doba vyučování 10 měsíců

2. Předměty:

a) Šití bílého prádla a ozdobného vyšívání

b) Šití šatů a kreslení střihů

B) Látka učební

1. Šití bílého prádla – Vzorník šitý ručně. Prádlo ložní a stolní. Zástěry. Jednoduché košile ženské. Košile mužská. Jednoduché kabátky

82 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /černá vazba/, ..., prosinec 1958.

noční. Spodky ženské a mužské. Spodní sukně. Kreslení stříhů na prádlo. Prádlo zdobené záložkami, vložkami, vyšíváním.

2. Šití šatů – Sukně z prací látky. Živůtek spodní. Šaty z prací látky. Šaty z vlněné látky jednoduché, ozdobné. Šaty dětské, župan, pláštěnky, kabáty.

Kreslení stříhů na různé části oděvu dle módních listů. Přistřihování šatů.

II. Pokračovací vyučování průmyslové

A) Rozvrh vyučování

1. Doba vyučování 8 měsíců

2. Předměty

a) Povinné:

Kreslení..... 4 hod. týdně

Písemnosti jednacích 2 hod. týdně

Počítárství a účetnictví..... 3 hod. týdně

b) Nepovinné:

Čeština..... 2 hod. týdně

Němčina..... 4 hod. týdně

Frančina..... 2 hod. týdně

Ruština..... 2 hod. týdně

B) Vyučovací předměty:

Kreslení – základní zdobné prvky všech slohů, jejichž užití lze použít výhradně při ženských ručních pracích, zejména zdobné slovanské (především české a moravské) ornamentiky. Kombinace prvků v pásy, ornamenty rohové a středové. Kreslení písmen a monogramů. Obkreslování vzorů z hotových prací. Kreslení na látky. Nauka o harmonii barev.

Písemnosti jednací – vyučování má seznámit žákyni s formou, obsahem a se zákonitými požadavky těch písemností, které při svém povolání potřebuje např.: vyhlášky, ohlášení obchodu, oběžníky, obchodní dopisy s nabídkami na koupi, prodej nebo objednávky zboží, nabídky služeb, doporučené listy, upomínky, přijímací listy, dodávací listy, listy s odevzdávacími vysvědčeními, listy nákladní.

Počtářství a účetnictví – výklad pojmů: obchodník, firma, společnost, obchodní, společenstvo, záložna, spořitelna, daně, clo, komissionář, speditour, řád poštovní, telegrafní, dopravní. Faktury, účty, konsignace. Stručná nauka o směnkách, důležitost účetnictví. Knihy obchodní. Kniha hlavní. Deník. Kniha pokladniční. Popisník. Mimořádné knihy.

Čeština – účelem vyučování bylo hlavně četbou a výklady uvést dívky ve známost písemnictví (přednostně vlasteneckého). Dále zušlechťovat mysl pro vše krásné. Na základě četby měly žákyně cvičit se v ústním i písemném proslovu. Stručný výklad podstaty, druhů a metrických tvarů básnických a prozaických.

Němčina – účelem vyučování německého jazyka bylo hlavně pěstovat konverzaci v různých poměrech a okolnostech života. Po čteném textu měly následovat volné rozhovory a německá literatura. Příležitostně upozorňování na pravidla mluvnická a pravopisná.

Francouzština – v jazyku francouzském bylo úlohou správně čísti, čtenému rozumět a o čteném rozmlouvat.

Ruština – ruská výslovnost, čtení a psaní. Rozdíl tvrdého a měkkého skloňování u jmen, přihlíželo se jen k odchýlným tvarům. Dvojí tvar časování s podrobnějším provedením sloves I. třídy a přehlasovaných vzorů IV. a V. třídy. Tehdejší „současná“ četba a překlad krátkých a snadných souvislých článků.⁸³

1.11.2 Rok 1920

Vyučovací předměty i rozvrh učiva pro Dívčí dvouletou školu rodinnou a živnostenskou typu B na jednotlivé školy a třídy obsahují osnovy vydané MŠANO. Rozsah učiva, který MŠANO schválilo, byl pokládán za nejmenší míru toho, co by

⁸³ Státní okresní archiv Chrudim, Odborná škola pro ženská povolání Chrudim, sign. 405, kart. 17, Učebné osnovy, 15. 12. 1899.

v jednotlivých odděleních měla výuka pojmout. Každý ústav měl možnost učební osnovu podle místních potřeb rozšířit či doplnit.⁸⁴

Při vyučování mělo být dbáno výchovné stránky všech předmětů, při praktických předmětech se přihlíželo k náležitému výcviku pro samostatnou práci. Postup při vyučování v živnostenských ročnících byl přizpůsoben ve všech předmětech potřebám těch živností, pro které se žákyně vzdělávaly.⁸⁵

Vyučovací doba pro školní rok ve školách rodinných trvala deset, v kurze hospodyňském a kuchařském pět měsíců. Vyučovalo se ve všední dny dopoledne i odpoledne. Po každých dvou hodinách vyučovacích byl 15 minutový odpočinek.⁸⁶

Učební osnova dvouleté školy rodinné a živnostenské Ženského výrobní spolku v Chrudimi, typ B r. 1920 (viz příloha č. 1):

Čeština

•Účelem bylo: jistota v přesném a správném vyjadřování ústním i písemném. Znalost československé literatury a jejích hlavních básnických druhů (forem). Přehled kulturního evropského vývoje. Snahou bylo vzbudit zájem a porozumění pro opravdu cenná literární díla. Žákyně měly být vedeny k tomu, aby dovedly vystihnout vnější přednosti nebo nedostatky básně (sloh, verš apod.) a ocenit její vnitřní hodnotu (obsah, základní myšlenka).

•Náplň předmětu:

Pro I. ročník: Mluvnice - přehledné opakování hláskosloví a tvarosloví, rozbor věty jednoduché a souvětí. Krácení vět - vše se zvláštním zřetelem k těm částem mluvnice, kde se chybovalo v běžném rozhovoru a také v pravopise. Chybné tvary, vazby a rčení nahrazovány správnými. Jazykové zvláštnosti nářečí slovenského. Vzdělání literární - čtení a rozbor, porozumění žákyň přístupných básnických ukázek a prózy. Souvislé čtení epických děl, rozbor jejich význačných míst s poukazem k jeho národnímu rázu. Základy poezie. Rozborem básnických děl, snaha dospět k poznání charakteristických znaků epické poezie, k porozumění básnickovy i národní duše. Výběr měl být dobově i myšlenkově volen tak, aby doplňoval informační články o významných novinkách

84 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

85 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

86 Tamtéž.

evropské kultury, českých dějin a české literatury. Žákyně si měly dělat výpisky krásných myšlenek nebo stylisticky vynikajících míst z domácího čtení. Mluvní cvičení (příhody, obsahy, životopisy). Memorování a přednášení podle vlastního výběru.

Pro II. ročník: Mluvnice - soustavné opakování skladby a tvarosloví. Opakování hláskosloví a tvarosloví slovenského nářečí se zřetelem k jiným českým nářečím a k starším jazykovým obdobím. Vzdělání literární - čtení a rozbor lyrických a jiných českých a cizích básní se stejným zřetelem jako v I. ročníku. Souvislé čtení dramatu s výkladem. Stručný přehled dějin české literatury. Mluvní cvičení jako v I. ročníku. Písemnosti - čtení a rozbor vzorných dopisů. Cvičení nejpotřebnějších písemností z občanského a společenského života po předchozím výkladu. Memorování a deklamace podle výběru žákyň. Při doporučování domácího čtení a při každé příležitosti měly být žákyně upozorňovány na vydavatelské podniky, knihovny, časopisy atd.⁸⁷

Nauka o umění

•Účelem bylo: vytříbení uměleckého vkusu. Pochopení slovenské a české osobitosti a umění, především v umění výtvarném. Praktické využití těchto poznatků v bytě a domácnosti.

•Náplň předmětu: výklad o krásnu, co nazýváme krásným a proč. Různé pohledy na krásno různých národů. Poezie, hudba, výtvarné umění: obraz, socha - jak na ně hledět. Významní malíři a sochaři a jejich díla. Jak se projevuje touha po krásnu v českém lidovém umění (kroje, stavby, drobný průmysl, slavnosti, písně, tanec a hry). Výklad o stavebních slozích, dům antický, středověký a moderní: dům činžovní a rodinný - vnějšek a okolí domu, architektura sadová. Umění v domácnosti: výběr obrazů a plastik a jich umístění. Koberce, záclony, květiny v pokoji, rovnání květin do váz. Nábytek (vkusný a praktický, starobylý nábytek), stolní nádobí a příbory, knihy, hračky, oděv. Doporučovalo se výklady doprovázet příklady, vycházkami, prohlídkami muzeí a výstav.⁸⁸

⁸⁷ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

⁸⁸ Tamtéž.

Vychovatelství

•Účelem bylo: naučit chápat duševní život vlastní a cizí, vytyčit si ideál mravní dokonalosti a položit základy mravního charakteru.

•Náplň předmětu: Člověk tvor společenský: společnost a samota, význam společenského chování, pravidla slušnosti. Poznání sebe: vliv zdraví a náležité životosprávy na život duševní. Nabývání, uchování a užívání poznatků. Počitek, vjem, názor, představa, asociace. Návod a cviky v přesném pozorování: cvičení smyslů. Paměť, podmínky dobré paměti, pozornost: cvičení paměti, návod ke správnému učení, pomůcky paměti. Obrazotvornost: pěstování činnosti tvořivé. Rozum, myšlení: správné určení pojmů, přesné samostatné vyjadřování myšlenek: soud, úsudek. Zápisy o pozorování sebe i jiných. Život citový: cit, vášeň, nálada. Vypěstování zdravého sebevědomí, sebekritika; práce, výsledky práce a stupňování výkonnosti. Společenské city, soucit, smysl pro všeobecnost. Pravda, krása, dobro. Volný život: pudy, žádosti, chtění. Povahy. Rozpor snah. Vliv myšlení a citů na vůli. Mravní zásady, svoboda vůle, charakter. Cviky v ovládnutí sebe. Návod o sebevýchově stupňovaným pěstěním vědomí pro povinnost a odpovědnost. Vychovatelství, stupně vývoje: zvláštní význam dětství, rozvoj duševních schopností dítěte. Návyk, cvik a zvyk. Význam čistotnosti a pořádku. Vliv okolí a příkladu, četba. Nejdůležitější vychovatelovy vlastnosti: úplná důslednost, dobrý příklad, mírné, ale nezvratné požadavky, klidná rozvaha, blahovůle a přívětivost, nenucenost, schopnost vžít se do duševního a citového života dítěte. Stálá péče o vlastní mravní zdokonalení. Získávání dětské důvěry, péče o ní a její udržení. Zaměstnávání dětí. Svědomitý, ale přívětivý a stálý dozor. Tresty přirozené i úmyslné. Odměny. Slabomyslné děti. Pečlivé pozorování dítěte po stránce tělesné i duševní - zápisky o tom. Přístupná (lidová) literatura pedagogická (Komenského Informatorium a jiné).⁸⁹

Zdravověda

•Účelem bylo: podat nejdůležitější poučení z tělovědy a zdravovědy a vším učivem vybudovat smysl pro zdraví a usilovnou snahu být zdravým a silným člověkem.

⁸⁹ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

•Náplň předmětu: složení lidského těla, dýchací a zažívací ústrojí. Slunce, vzduch, voda, pohyb a odpočinek, jako podmínka života a zdraví. Byt a oděv, topení a osvětlení. Živiny, výživná hodnota různých živočišných a rostlinných potravin. Lihoviny a tabák. Nakažlivé nemoci (zvláště tuberkulóza), ochranná opatření proti nim, očkování, dezinfekce. Poučení o opatřování dezinfekce. Poučení o opatrování nemocných a starců. První pomoc při úraze v domě, v kuchyni a v dílně.⁹⁰

Nauka občanská

•Účelem bylo: připravit žákyně pro občanský život, snaha získat znalosti o zřízení obecního a státního, znalosti občanských práv a povinností. Veškerým učivem pěstovat ducha demokratického a republikánského.

•Náplň předmětu: žena v rodině, sňatek a jeho formy, rozvod a zrušení manželství, adopce. Jaké bylo postavení ženy v dobách minulých, jaké jí dává postavení křesťanství, jaký byl její tehdejší právní poměr. Povinnost pracovat - obzvlášť v rodině. Tělesná práce jako podmínka života, zdraví, úspěchu a člověka. Následky zahálky. Služka, čelední řád. Žena ve společnosti a spolcích, veřejná i soukromá dobročinná opatření. Žena v obci - její zákonná práva. Úkoly obecního zastupitelstva, posvátnost obecního majetku, nedotknutelnost soukromého majetku, domovské právo, chudinství. Okres, župa, stát (přehledně). Rozvoj konstitucionalismu v evropských státech a význam francouzské revoluce v tomto směru. Úsilí českého národa za státní právo, zvláště od roku 1848. Přední čeští politikové v druhé polovině 19. století. Státní zřízení republikánské, zvláště zákonodárné shromáždění, prezident, ministerstva a úřady jim podřízené. Státní hospodářství. Stát jako podnikatel (železnice, pošta, telegraf, telefon, monopoly). Bernictví, celnictví a soudnictví. Nejdůležitější poznatky z práva věcného (držení, rušení držby, právo vlastnické a zástavní) a z práva dědického (poslední vůle, odkazy, dědické právo). Smlouva o darování, plnomocenství, smlouva kupní, nájemní a smlouva smlouva. Rukojemství. Mimo předepsanou látku mělo se přihlížet v těchto hodinách k věcem časově a místně důležitým.⁹¹

⁹⁰ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

⁹¹ Tamtéž.

Počty a účtování

•Účelem bylo: vhodně volenými příklady z praktického života probudit zájem a vypěstovat smysl pro správné oceňování hodnot a pro rozumné hospodaření. Podat k tomu praktický návod a náležité cvičení.

•Náplň předmětu:

Pro I. ročník: na podkladě učiva z obecné a občanské školy se cvičilo písemné počítání, zvláště pak počítání z paměti (jak je toho potřeba při drobných nákupech). Míry, metrické váhy, přibližné váhy a míry v domácnosti, cvičení v odhadování měř a vah při nakupování. Výpočet ploch a obsahů pro potřeby domácnosti (podlaha, stěny, nátěr, koberce apod., prostornost bytu, obsah nádob apod.), tržní zprávy, ceníky. Výpočty cen jednotlivých předmětů zhotovených šitím. Výpočet nákladu na zařízení domácnosti: obytné místnosti, kuchyně, vedlejší místnosti či příslušné inventáře. Počet procentový - změny váhy způsobené přípravou potravin (pečením, vařením, konzervováním, loupáním atd.), výpočet ceny jednotlivých pokrmů. Výživná hodnota potravin a pokrmů, přirovnání k ceně. Výhřevnost a svítivost rozličného paliva a svítiva, úsporná topná a osvětlovací zařízení - výsledek těchto úspor. Počet úrokový. Jednoduché zapisování příjmů a vydání, jež má žákyně (provádí se po celý rok a každý měsíc se zápisky vidují).

Pro II. ročník: učivo z I. ročníku se opakuje a doplňuje. Poplatky poštovní, telegrafní, dopravní. Kolkování. Daně. Výpočet výrobní ceny ušitých oděvů. Výpočet denní, měsíční a roční kuchyňské spotřeby (v penězích i ve množství spotřebovaných potravin). Náklad na vedení domácnosti (rozpočet, nájemné, stravné, topení, osvětlování, čištění, posluhování, pojistné: nemocenské, požární životní atd.), závěrečný účet, výsledek hospodaření. Soupis jmění. Rozpočet osamělé výdělečně činné ženy. Ukládání úspor (podle tabulek), cenné papíry, losy, loterie.⁹²

Kreslení

•Účelem bylo: vypěstovat smysl pro formu, barvu a barevnou harmonii, obratnost ve vyhledávání dekorativních tvarů, dovednost zobrazovat je a vkusně je použít, zejména při výzdobě oděvů a bytu.

⁹² SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

•Náplň předmětu:

Pro I. ročník: a) rýsování - návod, jak používat příložného pravítka, trojúhelníku a kružítka. Rýsování (tužkou) geometrických prvků, geometrického ornamentu a geometrických tvarů při šití prádla a šatů. b) kreslení volnou rukou - cviky na uvolnění ruky. Studium přírody (zejména rostliny) a její použití v různých způsobech provedení vhodných pro výzdobu prádla. Cvičení v navrhování dekorativní úpravy jednotlivých částí prádla. Monogramy. Přenášení vzoru na látku.

Pro II. ročník: další kreslení geometrického ornamentu a geometrických forem, které se vyskytují při šití šatů; stylizování tvarů z přírody se zřetelem k výzdobě šatů, dále k různým druhům stehů, materiálu, který se užívá k výzdobě. Převádění vzorů na látky šatové.⁹³

Šití

•Účelem bylo: zhotovit a spravovat dětské i ženské prádlo a oděvy. Snaha vypěstovat smysl pro vkusné a hygienické odívání a uměleckou výzdobu - dát základy k případnému pozdějšímu živnostenskému výcviku.⁹⁴

Šití prádla:

Náplň předmětu: opakování šití rukou - steh přední, zadní, zpáteční, stopovací, skrajkovací, obrubní. Švy - francouzský šev, zápošev, obnitka, zaválka. Obruby obyčejné i ozdobné. Knoflíkové dírky, šitá poutka. Našívání knoflíků a tkanin. Nabírání a rovnání řas, přišívání krajek. Látání a záplatování.⁹⁵

Šití strojem: poučení o zařízení šicího stroje a o vysvětlení nejvíce využívaných systémů. Šití s použitím přístrojů. Žákyně byly vyzývány k pravidelnému čištění šicích strojů.

•Náplň předmětu: braní míry, kreslení stříhů a zhotovení ložního prádla, zástěr, spodniček, spodků, nočních kabátků a nočních ženských košil, košil a spodků pro děti i pro muže, spodních živůtků, jednoduché sukně a halenky. Dříve než se jednotlivé předměty šily, nakreslily se potřebné stříhy a podal se výklad o úsporném přistřihování.

93 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

94 Tamtéž.

95 Tamtéž.

Na zmenšených papírových modelech se cvičilo sestavování dílů jednotlivých předmětů. Spravování prádla šlo souběžně s hotovením jednotlivých nových předmětů, věnovány tomu byly dvě hodiny každých 14 dní. Návod jak používat stříhy módních listů.⁹⁶

Šití šatů

•Náplň předmětu: šití v ruce i na stroji: doplňují stehy a švy vyskytující se v oděvnictví, dírky, našívání prýmků, šňůrek, zapínadel, potítek, kostic. Umělé zašívání. Brát míru, kreslit stříhy, přistříhovat a šít sukně, haleny jednoduché i ozdobné, domácí a dětské šaty, župany, jednoduché vycházkové šaty, pláště do prachu a plátěné kostýmy. Spravování a přešívání šatů. Návod jak využívat módních časopisů.⁹⁷

Vyšívání a práce zdobné

•Účel: pěstovat umělecké cítění a vkus, tak aby žákyně dovedly připravit uměleckou výzdobu prádla a šatů.

•Náplň předmětu:

Pro I. ročník: křížkové vyšívání, kroužkování, vyšívání Richelieu, ozdobné stehy a obruby, prolamování jednoduché: mřížky vázané i prošívání, protahování v týlu, a) ornament geometrický, b) ornament rostlinný - prolamovaný v outku i osnově (hrachovinky), vyšívání dírkové, bílé, vyšívání podkládané, monogramy, bílé vyšívání s tylovou aplikací a pavučinkami.

Pro II. ročník: ozdobné stehy a volné švy. Pestré vyšívání a) geometrický, b) rostlinný ornament. Techniky lidového vyšívání. Práce prýmkařské, trhání, námětky, třásně, třapce, ozdobné knoflíky. Každá studentka si měla vést pracovní knížku, do které by si zapisovala každou práci zhotovenou v šití s poznámkami (kdy byla začata a kdy skončena, udávat a vypočítávat materiál, kterého bylo použito a zaznamenávat mzdu podle místa). Žákyně se tím učila správně oceňovat svoji práci.⁹⁸

⁹⁶ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

Nauka o látkách

•Účelem bylo: podat vysvětlení o surovinách i výrobcích užívaných při výrobě prádla a šatů, pokud toho bylo zapotřebí k účelu jejich využití a k správnému nakupování.

•Náplň předmětu: rostlinná, živočišná i nerostná předitiva; příprava přízi a nití, číslování a značky. Tkaní, druhy sazeb, úprava tkanin, tkaniny z jedné suroviny, ze směsi surovin. Vlastnosti jednotlivých druhů tkanin. Zkoumání a jejich rozeznávání. Zboží pletené a stávkové. Vyšívání a krajky. Kožešiny. Přípravy krejčovské. Učivo probrané v I. ročníku se doplňuje v II. ročníku při vyučování prací příležitostně tak, že se žákyně vždy poučí o látkách nebo přípravkách, kterých se právě používá při pracích. Praktické pokyny jak zacházet s jednotlivými látkami při přistřihování, šití a žehlení.⁹⁹

Domácí hospodářství a nauka o potravinách

•Účelem bylo: seznámit žákyně s potřebami domácnosti, vypěstovat v nich smysl pro útulný a čistý domov. Podat návod jak vhodně obstarat domácí práce; poučit o nejdůležitějších potravinách.

•Náplň předmětu: pojem, rozsah a vedení domácnosti. Byt, jeho zařízení a čištění. Nábytek, nářadí, stroje a přístroje užívané v domácnosti a práci zjednodušující. Nádobí dřevěné, kovové, skleněné a porcelánové jak s nimi zacházet a jak je čistit. Palivo, druhy kamen, svítivo, zařízení osvětlovací. Čištění skvrn. Ochrana šatstva proti vlhkosti a molům. Výživa, výživná hodnota, nejdůležitější potraviny: mléko, máslo, vejce, luštěniny, brambory, zelenina, ovoce, tuky. Nebezpečí v domácnosti a jak jim zabránit. Hospodárné rozdělení času.¹⁰⁰

Péče o dítě

•Účelem bylo: probudit zájem o duševní a tělesný vývoj dítěte a jeho potřeby. Způsobit, aby s porozuměním rostla láska k dítěti. Naučit žákyně, aby dovedly účelně a výchovně zaměstnávat a vést děti.

•Náplň předmětu: dětské prádlo. Zavíjení, oblékání a svlékání kojenců. Kolébka, koš, vozík. Uspávání, škodlivé uspávací pomůcky. Výživa dítěte, úprava mléka pro kojence. Sací láhev a její čištění. Umývání a koupání dětí. Nošení a vodění dětí. Ošetřování

⁹⁹ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

¹⁰⁰ Tamtéž.

dítěte při řezání zoubků. Očkování, dětské nemoci. Řeč a mluvní cvičení, vady řeči - jak jim čeliti. Hračky, písně, říkanky, pohádky, hry. Zaměstnávání dítěte - skládání papírů, modelování, nalepování apod. Význam zvyků, zvykat dítě čistotnosti, pořádku a slušnému chování. Dětská obraznost a zdánlivá lhavost. Pěstění pravdymilovnosti. Vliv leknutí a hrozby na dětskou mysl. Pěstění soucitu, blahovlnnosti, úslužnosti, poslušnosti, krasocitu. Upozornění na příslušnou literaturu. Praktická cvičení se konaly na loutce. Pořádaly se vycházky do jeslí a mateřských školek. Žákyním se dal návod jak pozorovat dítě. Vedly se pravidelné rozhovory o pozorování a vysvětlení k nim.¹⁰¹

Tělocvik

- Účelem bylo: šířit pochopení významu tělocviku pro tělesné i duševní zdraví, vypěstovat smysl pro rytmus a ladnost pohybu. Navyknutí domácímu cvičení.
- Náplň předmětu: domácí tělocvik. Prosté a pochodové cviky, hry a lidové tance.
- Doporučení: když se u studentek objeví únava, tak na osvěžení i při ostatních předmětech lze použít dvou až tří minutových cvičení.¹⁰²

Zpěv

- Účelem bylo: osvěžit a zušlechtit mysl, pochopit význam hudby.
- Náplň předmětu: jednohlasné lidové písně a dětské popěvky, umělé písně jednohlasné a dvouhlasné.¹⁰³

Osnovy a předměty Živnostenské pracovní, r. 1920 (viz příloha č. 2):

Náplň vyučování: veškeré vyučování mělo na zřetely čistě praktické požadavky jednotlivých živností. Dbáno bylo zejména na technické dokonalosti a vypěstování vkusu.¹⁰⁴

Živnostenské písemnosti a zákony

- Náplň předmětů:

¹⁰¹ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

a) *Písemnosti* - oznámení živnostenská. Živnostenské dopisy, nabídka, smlouvací list, objednávka, vyřízení objednávky, účet a zaplacení účtu, původní listy k účtům a výplatám, výtky a odpovědi k nim, listy upomínací, vymáhání podle dávek soudně, dotazné a doporučující listy. Listiny jednací. List přijímací, schovací, umořovací, dluhopis, list zástavní, los, kvitance, revers. Smlouvy: učební, služební, nájemná. Vysvědčení učební a pracovní. Podání k úřadům, odpověď a zrušení živnosti. Přihlášení k osobní dani z příjmů, k dani výdělkové, důchodové, činžovní.

b) *Živnostenské zákony* - druhy živností, živnostníci, vlastní podmínky provozování jednotlivých živností, provozování živností ženami, meze provozování živností, živnostenští zaměstnanci, práva a povinnosti zaměstnavatelů a pomocníků, poměr učební, ukončení poměru pracovního, zkouška tovaryšská. Živnostenská společenstva, jejich členové a příslušníci, úkol společenstev. Zkoušky mistrovské. Nemocenské a podpůrné pokladny, správa živnostenských společenstev, rozhodčí výbor, odvolávací právo společenstev. Výdělková a hospodářská družstva. Úřady a úřední orgány ve věcech živnostenských, instruktoři a živnostenští dozorcí. Obchodní a živnostenské komory. Tresty za přestupky živnostenského řádu, živnostenské soudy. Pojišťování životní, požární, úrazové a nemocenské. Ochrana známek, vzorků, patentů (živnostenské právo autorské). Zvelebování živností, školství živnostenské.¹⁰⁵

Živnostenské počty a živnostenské účetnictví

•Účelem bylo: poskytnout žákyním takové znalosti, aby jako samostatné živnostnice dovedly obstarat správně své peněžní a hospodářské záležitosti.

•Náplň předmětu: vyučovací látka probraná v předešlých ročnících se prohlubuje praktickým použitím ze živností. Ustanovení o poště, telegrafu, telefonu, doprava po železnici. Vliv nabídky a poptávky na cenu zboží a výdělek. Rozpočet ženy, která se bude živit ručními pracemi, podle poměrů v místě, kde je škola. Nákupní kalkulace, režijní a výrobní ceny. Stanovení prodejní ceny se zřetelem k době a jistotě placení. Příslušná ustanovení zákona o vedení knih, vysvětlení knih pro živnost důležitých: popisníku, knihy pokladní, hlavní, výrobní a kalkulační. Cvičení v zapisování (převod a závěr) do těchto knih na pokladně malých obchodních osnov. Vysvětlení knihy objednávek. Účtování měsíční nebo dvouměsíční osnovy, volené z drobného niťářství

¹⁰⁵ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

nebo z dámského oděvnictví, se závěrečnou knihou a sestavením popisníkem. Výpočet příjmu podrobeného daní. Zúčtování osnovy, tak aby odpovídaly místním poměrům. Možnost použít příslušné tiskopisy, které se přitom vyskytují - veškeré listy, účty, směnky, tiskopisy poštovní, železniční, celní apod. Nejdůležitější věci ze směnkářství. Na praktických příkladech měla být vysvětlena: způsobilost směnečná, směnka vlastní a vydává, podstatné a nepodstatné náležitosti směnky, kolkování, akcept, směnka splatná v určitý den a směnka splatná za určitou dobu po vydání, směnky s různou platností, směnky na vlastní řád, směnka domicilovaná, rubopis, protest, postih pro nezaplacení – směnečné zmeškání a promlčení, prolongace směnečná, směnečná rukojemství. Nejdůležitější věci z nauky obchodní: živnost obchodní a druhy obchodu, pojem kupce, firma, obchodní společnost, konkurs, zákonné ustanovení o koupi, komisionář, agent, zpravodajství. Nauce obchodní a směnečné nemělo být věnováno více než 10 hodin. Do roka vypracovat čtyři školní práce.¹⁰⁶

Nauka o látkách

- Účelem bylo: náležitá znalost nejdůležitějšího materiálu v živnosti šití ženského prádla, v oděvnictví, případně užívaného v modistství a vyšívání. Znalost jeho výroby, pokud je toho zapotřebí ke správnému ocenění výrobku, k náležitému použití a zpracování.
- Náplň předmětu: nejdůležitější textilní suroviny (bavlna, len, vlna ovčí, srst, hedvábí a jejich náhražky), umělé hedvábí, umělá vlna, dřevo, sláma, papír, lýko. Zhotovení příze, šicích nití, na vyšívání apod., obchodní značky. Vznik tkanin, druhy vazeb, tkaniny z jedné suroviny, ze směsi surovin a z přádelných odpadků. Stručný výklad o bílení, apretuře, barvení a vytisknutí látek. Zhotovení zboží pleteného, stávkového. Prýmky, lemovky, stuhy, krajky. Důležité obchodní druhy tkanin, pleteného a stávkového zboží, lemovek, stuh a krajek, jejich charakteristické znaky, vlastnosti jednotlivých druhů a jejich účelné využití. Praktická cvičení ve zkoumání látek podle surovin a posuzování jejich jakosti. Knoflíky a drobné krejčovské přípravy. Kožešiny.¹⁰⁷

Nauka o krojích a vkusu

- Účelem bylo: na vhodných skioptikem promítaných obrazech historických, lidových i módních krojů vypěstovat vkus a tvořivost.

¹⁰⁶ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

¹⁰⁷ Tamtéž.

•Náplň předmětu: stručné dějiny historických, lidových i módních krojů. Posuzování krojů po stránce vkusu, zdravotní, technických vymožeností a mravních názorů. Sledování tehdejší módních novinek. Žákyně byly nabádány, aby si sestavovaly sbírku názorných (učitelkou doporučených) krojových pohlednic - častými vycházkami do muzeí a knihoven měl být dán návod, jak sbírek využívat.¹⁰⁸

Kreslení

•Účelem bylo: na základě učiva dvouleté školy rodinné vést žákyně k samostatnému tvoření ve zvoleném oboru.

•Náplň předmětu: učivo předešlých ročníků se doplňovalo ornamenty pro výzdobu prádla, šatů a klobouků. Proporce lidského těla, formy těla normálního a abnormálního. Načrtávání, uspořádání oděvů a cvičení k samostatnému navrhování úborů pro postavy normální i abnormální. Nauka o barvách a o barevné harmonii se zřetelem na potřeby oděvnictví, modistství a vyšívání. Žákyně měly být naváděny, aby z paměti načrtávaly úpravu úborů, klobouků i jiných dekorativních i praktických předmětů, které příležitostně mohly vidět. Seznámení s uměleckými odbornými časopisy a módními listy.¹⁰⁹

Vyučování šití a kreslení stříhů

•Účelem bylo: na základě učiva ze školy rodinné doplnit a rozšířit vědomosti a vypěstovat takovou zručnost, jaké je potřeba při vykonávání živnostenského povolání. V odborném oddělení pro šití šatů:

a) *Šití šatů a kreslení stříhů* – od jednoduchých předmětů se postupuje k složitějším ženským šatům, pláštům, kostýmům, a to podle módních listů nebo vlastních návrhů, které se nejdříve vyzkoušejí na zmenšených papírových modelech. Modernizování, přeshívání nošených šatů. Umělé látání a záplatování. Zvláště bylo přihlíženo k přesnému technickému provedení, ke vkusné výzdobě a k tomu, aby byl oděv přizpůsoben zákaznickově postavě - zakrytí vad a nedostatků. Stříhy se kreslily (pravidelně jednu hodinu týdně) před zhotovením každého předmětu, rovněž poučení o úsporném přistřihování a o postupu práce se podávala předem. Obtížnější jednotlivosti se nacvičily na vzorcích, sestavování dílů na papírových nebo mušelinových modelech.

¹⁰⁸ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

¹⁰⁹ Tamtéž.

b) Cvičení se dále týkalo *techniky*, která měla být probrána ve II. ročníku školy rodinné - ploché vyšívání, pošívání šňůrkami, moderní techniky vyšívací, práce z cetek, prošívání na síťovině, lidové techniky vyšívací, paličková krajka pásková. Hotovení květin ze stuh a látek.¹¹⁰

Vyšívání

•Účelem bylo: vypěstovat vkus a vytvořit technickou zručnost v oboru vyšívání a výzdoby.¹¹¹

Cizí jazyk

•Účelem bylo: osvojit si znalost cizího jazyka do té míry, aby stačila pro běžný hovor se zákazníkem a usnadnila případný pobyt v cizině.

•Náplň předmětu: k zvládnutí cizí řeči, měla být používána Berlitzova metoda (zahraniční učitel komunikuje s žáky svým rodným jazykem). Vhodné články v učebnici měly poskytnout podněty k rozhovorům. Odborné časopisy vyučujícího jazyka. Písemná cvičení.¹¹²

Následkem změny typu školy z B na A se osnova z roku 1924 odlišovala pouze tím, že ji přibýly dva nové předměty: vaření a žehlení.

Vaření

•Účelem bylo: naučit levně vařit chutnou a výživnou stravu. Dát studentkám základy správného stravování.

•Náplň předmětu:

Pro I. ročník: jednoduchá lidová strava - masové i vodové polévky s příslušnými zavářkami. Úprava masa (vaření, pečení, dušení, smažení). Pokrmy mléčné. Pokrmy z mléčných výrobků, z vajec a mouky (těsta kynutá a nekynutá, vařená, pečená, smažená). Úprava zeleniny, hub, salátů, omáček a ovoce. Vaření kávy, čaje, čokolády, kakaa. Zavařování ovoce. Zuzitkování zbytků a odpadků.

¹¹⁰ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

Pro II. ročník: opakovalo se a doplňovalo se učivo z I. ročníku. Strava pro nemocné a děti. Jemnější pokrmy a levné sladké pečivo. Chléb. Konzervování potravin, opatrování zásob. Každá lekce vaření začínala kontrolou nakoupených a k přípravě pokrmům určených potravin. Bral se ohled na množství, cenu a jakost - zároveň se pohovořilo o způsobu práce, o postupech při vaření a o potřebném náčiní. Doporučovalo se využívat bedny na dovařování. Při vaření se dbalo hbité a úhledné práce. Vyučování se zakončilo rozpravou o jakosti, výživnosti a živnosti připravených pokrmů. Za dozoru učitelky žákyně sestavovaly rozpočty. Cvičení sestavování jídelních lístků. Čas od času se mělo vyložit a při obědě nacvičit, jak se na stůl prostíralo, jak se podávaly pokrmy a nápoje a jak se při stole obsluhuje. Usměrnování žákyň, aby si osvojily slušné chování při jídle. Po vaření měly žákyně uklidit kuchyň.¹¹³

Praní a žehlení

- Účelem bylo: podati návod k správnému čištění a opatrování prádla.
- Náplň předmětu: prostředky a pomůcky čištění - vybírání, počítání, značení a zapisování prádla. Praní v ruce i na valše, případné použití jednoduchých pracích strojů - nejnovější způsoby praní. Skládání, válení a žehlení oděvního i domácího prádla, škrobení a žehlení škrobeného prádla, sukní, halenek, záclon. Poučení jak zacházet s prádlem vlněným a jednoduchými krajkami.¹¹⁴

1.12 Kurzy

Pravidelné vyučování ve škole ŽVS doplňovaly Lidové kurzy, které si získaly mimořádnou oblibu. Důkazem je počet uspořádaných kurzů, od roku 1911 až do školního roku 1934-1935 s vynecháním válečných let, pořádala škola střídavě 67 lidových kurzů (odpoledních a večerních). Účelem těchto odpoledních a večerních kurzů bylo poskytnout dívkám a ženám v domácnosti či výdělečně zaměstnaným příležitost k získání praktických dovedností, potřebných v domácnosti a rodině. Od počátku tu byly kurzy kreslení střihů a přistřihování, vyšívání a paličkování krajk. Zápisy o kurzech před rokem 1911 nejsou bohužel k dispozici až na jeden. Od roku

¹¹³ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

¹¹⁴ Tamtéž.

1909 se v zimě bezplatně pořádaly večerní kurzy šití prádla pro dělnice a služebné, trvající tři měsíce.¹¹⁵

Nabídka kurzů se proměňovala současně se specializací školy a potřebou tehdejší doby. Po celou dobu trvání kurzů, které při škole fungovaly, byly vždy otevřeny kurzy Kreslení střihů a šití prádla a Kreslení střihů a šití šatů. K tomu postupně přibývaly kurzy Zdobení klobouků, Vyšívání, Paličkování krajek, Drobných ozdobných prací. Ojedinělým kurzem pro ozdobné práce byl kurz Japonských prací ze slámy, který byl veden v letech 1929-1934. Kurzy měly zastoupení také v hospodyňském odvětví, a to kurzem Vaření a stolničení a kurzem Žehlení. Roku 1934 se zavedl speciální kurz pro studenou kuchyni, následně na něj navazoval Speciální kurz pro jemnou kuchyni, úpravy ryb, úpravy zeleniny, tvarohových a vaječných pokrmů. Po ukončení kurzu obdržela účastnice vysvědčení podle ustanovení normálního organizačního statutu pro dívčí odborné školy rodinné a živnostenské.¹¹⁶

Kurzy Kreslení střihů a šití prádla byly konány jak pro začátečnice, tak i pro pokročilé. Odpolední byly dvouměsíční, kde se vyučovalo 2x týdně po 2 hodinách a tříměsíční, kde se vyučovalo 1 týdně po 3 hodinách. Večerní kurz byl dvouměsíční, vyučovalo se 2x týdně po 2 hodinách. Na stejném principu fungoval kurz Kreslení střihů a šití šatů. Podmínkou pro přijetí byl vždy dosažený věk účastnice (14 let), ukončení školní povinnosti a uhrazení poplatku. Poplatky za dané kurzy Kreslení střihů a šití prádla či šatů se postupně navýšily až na 30 Kč.¹¹⁷

Kurz kreslení střihů a šití prádla měl podat návod na zhotovování a spravování jednoduchých kusů prádla, jež frekventantky zhotovovaly pro sebe nebo svou rodinu.

Kurz pro začátečnice

Střihy: Dámská košile – anglická, Dámská košile – reformní a s uzávěrkou, Pětidílová spodní sukně, Dámské spodky otevřené, Dámské spodky reformní, Pánské spodky, Noční kabátek - základní, Noční kabátek – kimono, Zástěra.

Práce: Dámská košile anglická nebo reformní, Spodní sukně, Dámské spodky otevřené nebo reformní, Pánské spodky, Noční kabátek.

115 Státní okresní archiv Chrudim, fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim, sign. 406, kart.

18, Lidové kursy.

116 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Lidové kursy, ..., 18. 2. 1925.

117 Tamtéž.

Kurz pro pokročilé

Střihy: Živůtek – základní a odvozený, Pánská košile, Dětské prádlo (košilka, kabátek, čepeček, živůtek, šátečky k chování, zavinovačka, spodky), Ložní prádlo.

Práce: Zástěra, Živůtek, Pánská košile, Dětské prádlo, Spravování.

Kurz kreslení střihů a šití šatů měl obdobný účel, který byl zaměřen na zhotovování, přešívání a opravování šatů.

Kurz pro začátečnice

Střihy: Halenka, Sukně čtyřdílová, Šaty v celku, Dětské šaty s rukávem, Dětské šaty, Kimono

Práce: Halenka, Hladká sukně, Župan, Dětské šaty s rukávkem, Dětské šaty kimono, Přešívání

Kurz pro pokročilé

Střihy: Pěti dílová sukně, Skládaná sukně, Šaty dle módy, Plášť s loktovým rukávem

Práce: Skládaná sukně, Vycházkové šaty, Spravování, Jednoduchý plášť.¹¹⁸

Kurz Vaření (otevřen 1925) měl 20 lekcí, byl otevřen odpoledne 2x týdně po 3 ½ hodině a také večer 1x týdně po 3 ½ hodině. Podmínkami pro přijetí byl opět dosažený věk účastnice (14 let), ukončení školní povinnosti a uhrazení poplatku 55 Kč - stravné se řídilo cenou spotřebovaných surovin. Náplní bylo seznámit se s přípravou nejběžnějších pokrmů od těch nejjednodušších až po ty složité. Osnova kurzu obsahovala vaření polévek, omáček, úpravu masa, příloh, zeleniny a přípravu moučníků, cukrovinek, nápojů atd.¹¹⁹

Kurz ozdobných prací (otevřen 1930) měl poskytnout dívkám a ženám zaměstnaným v domácnosti i výdělečně činným, příležitost k získání praktických dovedností, potřebných ke vkusné výzdobě šatů i bytu. Kurz byl odpolední: dvoutříměsíční – vyučuje se 2x týdně po 2 hodinách, tříměsíční – vyučuje se 1x týdně po 3 hodinách a večerní: dvoutříměsíční – vyučuje se 2x týdně po 2 hodinách. Poplatek za celý kurz byl 60 Kč. Učební osnova měla postihnout tyto lekce: 1. Umělé květiny –

¹¹⁸ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Lidové kursy, ... 18. 2. 1925.

¹¹⁹ Tamtéž.

vlna, plst, kůže, 2. Háčkování na vidlici – pokrývky, výzdoba šatů, 3. Aplikace – plst, kůže, hedvábí, stužky – podušky, kabelky, loutky, 4. Malba na látce, stříkaná batika – šátečky 5. Barevné prošívání v síti – přehozy, vitrážky, 6. Vyšíváním lýkem – kabelky, koberečky, krabice.¹²⁰

Speciální kurz studené kuchyně (otevřen 1934) byl zřízen za účelem naučit účastnice připravovat studené, jednoduché i složité pokrmy, vhodně je upravovat na mísy a účelně uchovat. Kurz trval celkem osm lekcí po 3 hodinách (8 týdnů). Podmínkou přijetí bylo dosažení 16. roku věku a základní dovednosti ve vaření. Poplatek za celý kurz byl 35 Kč, absolventky kurzu mohly dostat na žádost potvrzení o návštěvě kurzu. Program výuky byl následující: 1. Různá úprava vajec a mas (hovězího, vepřového, telecího, drůbeže, zvěřiny, ryb, 2. Úpravy a zužitkování rosolu, 3. Různé druhy studených omáček, 4. Saláty jednoduché i složité z bramborů a luštěnin, mas a ovoce, 5. Sýry, 6. Obložené chlebíčky, 7. Uchovávání hotových pokrmů, 8. Úprava pokrmů na mísy.¹²¹

1.13 Vlastní budova

1.13.1 Umístění školy

Největší obtíže působila spolku otázka, kam školu umístit. Od počátku až do 28. března roku 1897 vystřídala škola několik soukromých bytů, které potřebám a účelu školy často úplně nevyhovovaly. „*První učebny se nacházely v bytě první předsedkyně ŽVS Valerie Voženilkové.*“¹²² Nedostatečnost učeben byla patrná nejen při vyučování, ale i při výročních výstavách, které byly omezovány prostorem. Proto spolek stále více myslel na zřízení své vlastní budovy. Avšak finanční obtíže bránily dlouho uskutečnění tohoto plánu, neboť spolek se sám nemohl odhodlat k budování nové školní budovy, protože na to neměl dostatečný kapitál. Spolek se rozhodl obrátit se k veřejnosti, která pochopila potřebu a význam zbudování stálého domova pro studentky a štědře přispěla k jeho uskutečnění.¹²³

¹²⁰ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Lidové kursy, ... 10. 10. 1930.

¹²¹ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Lidové kursy, ... 27. 11. 1934.

¹²² SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Dotazník, ... 10. 5. 1938.

¹²³ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějina školy.

1.13.2 Stavba nové budovy

O výroční schůzi 6. března 1895 na návrh místopředsedkyně paní Veselé se odhlasovalo zřídit novou budovu školy. Byla podána písemná prosba Městské radě, okresnímu zastupitelství, ředitelstvím zdejších peněžních ústavů jakož i velkých průmyslových závodů ve městě i okolí, paní kněžně z Kinských i Auersbergů, aby se za podpory těchto štědrých přátel ŽVS mohla uskutečnit myšlenka „*Získání vlastní budovy*“, která posléze byla zrealizována. Také v novinách bylo uveřejněno svolání, aby i širší veřejnost se dozvěděla o tomto záměru a měla možnost ŽVS podpořit (prohlášení k naší veřejnosti se neminulo účinkem).¹²⁴ „*Za sesterské pomoci zdejších obětavých dam byla pořádána v měsíci květnu sbírka po městě i okolí a slavnost v městských sadech ve prospěch již zmíněného účelu. Výsledek byl zdárný – získáno 1066 zl., čímž podalo uvědomělé obecnstvo našeho královského věnného města i jeho okolí opět důkazy milé účasti spolkové i vzácného porozumění jeho ideí.*“¹²⁵

Za peníze z těžce nastřádaného stavebního fondu a z darů koupil spolek v dubnu roku 1896 staveniště za 7 200 Korun. Toto stavební místo, patřící dříve rodině Drtinově, bylo ve vhodné poloze na nároží Gymnasijní ulice a Poděbradovy třídy. Budova byla navržena podle plánů Josefa Staňka, stavitelem byl vybrán místní pan František Kočí. Hned bylo započato se stavbou budovy, která 28. března 1897 byla slavnostně odevzdána svému účelu. Škola však zabrala jen první poschodí. Přízemí, v němž byly zřízeny soukromé byty, bylo pronajaté až do roku 1902. Nájemné použil spolek k částečnému splacení své výpůjčky z Chrudimské záložny.¹²⁶

1.13.3 Přístavba

Po válce byla škola navštěvována žákyněmi tak početně, že místnosti v celé budově opět nedostačovaly. V roce 1923 bylo celkem pět tříd: dva první a dva druhé ročníky a živnostenská pracovna. Jelikož nebylo možné všechny umístit ve školní budově, rozhodl se spolek, že ji rozšíří přístavbou. Zatím pro jednu třídu byla získána místnost tehdejší veřejné čítárny v budově muzea. Se stavbou bylo započato hned na jaře roku 1924. Protože byl mezitím změněn typ školy, čímž mezi vyučující předměty vstoupilo

124 Státní okresní archiv Chrudim, fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim, sign. 292, kart. 8,

Zápisy ze schůzí a porad, 6. 3. 1895.

125 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Zápisy ze schůzí a porad, ... 23. 10. 1895.

126 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

vaření, praní a žehlení, bylo nutno zřídit v přístavbě kuchyň, v podzemí prádelnu a žehlírnu. Kuchyň byla „vkusně a moderně zařízena“¹²⁷, k ní byla připojena jídelna, spíží a umývárna. V prvním poschodí přístavby byly zřízeny dvě třídy a kabinet. Škola nebyla vybavena vlastní tělocvičnou, a tak navštěvovala sokolskou. Přístavba byla dokončena na podzim a od ledna roku 1925 počalo se v ní vyučovat.¹²⁸

Celkový náklad na stavbu a na její vnitřní zařízení byl přibližně 300.000 korun. Půjčku poskytla Občanská chrudimská záložna, poté když se za ně zaručilo město a okres - zároveň se uvázaly platit anuity, z nichž 1/3 dávalo město, 2/3 okres.¹²⁹

V pozdějších letech byla budova několikrát propůjčena k různým účelům: 29. listopadu 1943 se musela školní kuchyně a jedna učebna poskytnout německé „*Oberschule für Mädchen*“¹³⁰ k vyučování vaření a šití, 24. září 1944 okupoval všechny místnosti KLV-Lager¹³¹, 13. května 1945 byla škola zabrána vítěznou Rudou armádou, která v ní zřídila svou infekční nemocnici. V roce 1949 byla budova předána městu, a to s podmínkou, že bude vždy použita pro dívčí školství. Tuto podmínku však nedodržela. Školní budova a veškeré její zařízení, která byla majetkem Ženského výrobního spolku, byly předány městu. Na základě rozhodnutí krajského, okresního i místního národního výboru přes odpor školy a i nesouhlas ministerstva školství byla dána k dispozici zemědělské škole pro její internát.¹³²

1.14 Žákyně školy

Průměrná roční návštěva:

1. od vzniku školy do počátku světové války: 138 dívek a žen,
2. v letech 1914/15 – 1918/19: 101 dívek a žen,
3. od školního roku 1919/20 – 1937/38: 160 dívek a žen.¹³³

127 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

128 Tamtéž.

129 Tamtéž.

130 Tamtéž.

131 KVL-Lager byla organizace, která zajišťovala přesun dětí z bombardovaných částí Německa do bezpečí (např. Protektorát Čechy a Morava).

132 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /černá vazba/, ..., prosinec 1958.

133 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Dotazník, ... 10. 5. 1938.

O žákyních, o jejich osobách jako takových, se dochovaly informace především v přijímacích katalogích a organizačních osnovách školy. Bohužel v osnově z roku 1899 o požadavcích na žákyně či samotných žákyních není žádná zmínka, proto se soustředím na dostupné zprávy z roku 1920, kdy byly škole MŠANO upravovány organizační osnovy.

Přijímací katalogy jsou cenným zdrojem informací, kde je uvedeno: jméno a příjmení žákyně, den a rok narození, rodiště a rodná země, mateřská řeč, jaké náboženství vyznávala, zda platila školné nebo byla od něho osvobozena. Zmíněna byla předchozí studia (případně praxe), pak následovaly údaje o tom: zda studovala jako řádná žákyně, hospitantka nebo frekventantka kurzu, současná třída nebo pracovní dívky, kde studovala a den nastoupení na školu a ukončení školní docházky. Nechybělo zde jméno, příjmení, stav a bydliště otce (matky či poručníka).¹³⁴

Vyznávané náboženství bylo většinou katolické, postupem času katolických žákyň ubývalo. V katalogích byla hojně zastoupena římsko-katolická, evangelická a českobratrská církev. Po první světové válce nebylo již náhodou, že v kolonce náboženství bylo napsáno „bez vyznání“, oblíbenou se stala také československá církev.¹³⁵

U rodičů studujících dívek se povolání pozvolna proměňovala. Z počátku tu byly žákyně, které žily v rodinách soudních úředníků, učitelů, obchodních zástupců, četnických poručníků. Postupem času přestávaly být v početní většině. Naopak převahu získaly děti rolníků, dělníků, klempířů, mlynářů, strojníků, pekařů, sklenářů, truhlářů i hostinských. Bydliště otce či matky bylo většinou v blízkém okolí Chrudimi jako je Slatiňany, Orel, Kozojedy, Chrast, Tuněchody, Hrochův Týnec, Chrudim, Heřmanův Městec, ale objevuje se zde také rodiště Liberec.¹³⁶

Dívky, které se rozhodly studovat, mohly mít status:

1. řádné žákyně, které navštěvují všechny předměty předepsané učební osnovou, aby dosáhly cíle školy,

¹³⁴ Státní okresní archiv Chrudim, fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim, sign. 270, kart. 7, Přijímací katalog, 1913-1914 - 1934-1935.

¹³⁵ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Přijímací katalog, ...

¹³⁶ Tamtéž.

2. mimořádné (hospitantky) žákyně, které pro další vzdělání navštěvují pouze jednotlivé předměty, odpovídající jejich zájmům,

3. návštěvnice (frekventantky) kurzů, které chodí do speciálních nebo lidových kurzů.¹³⁷

Dobrovolně opakující řádné a mimořádné žákyně, ale i nové hospitantky, byly přijaty pouze podle počtu volných míst ve stálých třídách a nesměly mít vliv na zřizování nových poboček. Nové žákyně ucházející se o přijetí, se měly dostavit v doprovodu rodičů nebo svého zástupce a předložit křestní nebo rodný list a poslední školní vysvědčení.¹³⁸

1.14.1 Zápis a podmínky přijetí

Žákyně se přijímaly všeobecně pouze na začátku školního roku. Jen v ojedinělých případech bylo možné žákyni přijmout během školního roku, a to jen tehdy, vyhověla-li nejen podmínkám přijetí, nýbrž také prokázala (po přijímací zkoušce) potřebnými vědomostmi a zručnostmi, že je schopna účasti na pokročilem vyučování. Přednost měly starší uchazečky s živnostenskou praxí nebo v domácnosti.¹³⁹

Podmínky pro přijetí řádné studentky na Dvouletou školu rodinnou a živnostenskou – typu B v roce 1920 byly následující:

1. do I. ročníku dvouleté školy rodinné bylo potřeba: a) průkazu, že uchazečka dostala školní povinnosti, b) že dovršila 14-ti let nebo je dovrší v témže kalendářním roce, v němž o přijetí žádala,

2. do II. ročníku dvouleté školy rodinné se přijímaly žákyně: a) absolventky prvního ročníku, b) nebo jednoleté školy rodinné (po doplňovací zkoušce), c) nebo nové žákyně, které dovršily 15-ti let nebo jej dovrší v tomtéž kalendářním roce, v němž o přijetí žádaly, vyhověly podmínkám přijetí do druhého ročníku a vykonaly s prospěchem přijímací zkoušku vztahující se na celý obor učiva prvního ročníku,

3. do živnostenské pracovny přijímaly se žákyně: a) absolventky druhého ročníku rodinných škol, b) nové žákyně, které dovršily 16-ti let nebo jej dovrší v témž

¹³⁷ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž.

kalendářním roce, v němž o přijetí žádaly, dále učily se nejméně rok příslušné živnosti, navštěvovaly živnostenskou pokračovací školu a prokázaly přijímací zkouškou z předmětů teoretických i praktických, že mají potřebný základ, aby vyučování mohly s prospěchem sledovat.¹⁴⁰

Pro hospitantky platí tytéž přijímací podmínky jako pro řádné žákyně: do praktického vyučování mohly být hospitantky přijaty kdykoliv, pokud bylo volné pracovní místo a pokud vědomostmi a zručnostmi odpovídaly pokroku, jehož právě bylo ve vyučování dosaženo. Do teoretického vyučování se přijímaly však jen na začátku školního roku. K přijetí frekventantek do škol a lidových kurzů se požadoval průkaz, že žadatelce bylo již 14let. Starší uchazečky měly vždy přednost před mladšími.¹⁴¹

Podmínky pro přijetí řádné studentky na Odbornou školu pro ženská povolání v roce 1925:

1. do I. ročníku dvouleté školy rodinné se přijímaly žákyně, které prokázaly a) že vychodily s prospěchem alespoň III. ročník veřejné nebo soukromé občanské školy s právem veřejnosti nebo veřejnou či soukromou nižší střední školu s právem veřejnosti, b) že jsou československými státními občankami, c) že dovršily 14-ti let nebo jej v témže kalendářním roce dovrší a splnily povinnou školní docházku,
2. do II. ročníku dvouleté školy rodinné postoupily žákyně, které prokázaly, že s prospěchem vychodily a) I. ročník veřejné nebo soukromé dvouleté školy rodinné s právem veřejnosti, b) veřejnou nebo soukromou roční školu rodinnou s právem veřejnosti a vykonaly s úspěchem doplňovací zkoušku - jiné žákyně se nepřijímaly,
3. do živnostenské pracovny se přijímaly žákyně, které prokázaly vysvědčením, že vychodily s prospěchem II. ročník veřejné nebo soukromé dvouleté rodinné školy s právem veřejnosti - jiné se nepřijímaly.¹⁴²

Zde je vidět, že podmínky pro řádné žákyně jsou v praktických záležitostech téměř totožné. Rozdíl nalezneme v tom, že v organizačním statutu z roku 1925 škola vyžaduje,

¹⁴⁰ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

aby dívky vždy absolvovala nebo navštěvovala školu s právem veřejnosti. Pro mimořádné žákyně a návštěvnice kurzů byly podmínky zcela stejné.

1.14.2 Příspěvek na učební pomůcky, školné, stravné

Řádné žačky, hospitantky a frekventantky byly povinny zaplatit příspěvek na učební pomůcky a školné za vyučování. Zápisné činilo 4 K, na učební pomůcky bylo třeba 20 K, celkové školné bylo 300 K. Na školách a lidových kurzech pro frekventantky se vybíralo pouze zápisné. Výši všech poplatků stanovoval školní výbor se schválením ministerstva školství a národní osvěty.¹⁴³

Příspěvek na učební pomůcky se platil hned při zápisu. Školné v celoročních školách se platilo na dvakrát, pokaždé na začátku pololetí. Školní výbor však mohl povolit platit školné v menších částkách, kratších lhůtách či je snížit nebo zcela prominout. Školné v kurzech se platilo najednou, na počátku kurzu. Školné hospitantek mělo být tak vysoké jako školné řádných žákyně. Vystoupila-li žákyně před ukončením školního roku, pololetí nebo kurzu, nemohla si činit nárok na vrácení příspěvku na učební pomůcky a školné. Pokud se žákyně zúčastnila vyučování vaření, byla povinna stravovat se ve škole, stravné nebylo zahrnuto v příspěvku na učební pomůcky a ve školném, ustanovovalo se zvláštní dohodou. V roce 1925 se navýšilo pouze zápisné na 10 K a přibyla zde záloha na úhradu škod způsobené na nádobí a jiném náčiní.¹⁴⁴

1.14.3 Školní zprávy a vysvědčení

Řádné žákyně dostávaly vysvědčení a školní zprávy, v nichž bylo uvedeno chování a prospěch v jednotlivých předmětech. Předpisy o konferencích, o klasifikaci, o stupnici známek, platné pro státní průmyslové školy, které se vztahovaly též na rodinné školy. Školní zprávy se vydávaly na konci prvního pololetí, vysvědčení na konci druhého. Ve vysvědčení první třídy rodinné školy dvouleté, bylo ve zvláštním dodatku označeno, zda byla žákyně schopna postoupit do vyšší třídy.¹⁴⁵

¹⁴³ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

Mimořádné žákyně obdržely buď vysvědčení nebo potvrzení o návštěvě, a to:

1. Mimořádné žákyně, které setrvaly v jedné třídě po celý rok, nebo v kurzu po dobu jeho trvání. Navštěvovaly zvolené předměty po celou dobu a podrobily se zkoušení, měly nárok na vysvědčení, v němž výslovně bylo uvedeno, že byly žákyněmi mimořádnými, jak dlouho ústav navštěvovaly, jak se chovaly a jak v jednotlivých předmětech prospěly.

2. Mimořádné žákyně, které kratší dobu na ústavě pobýly, nebo které se nezúčastnily zkoušení, obdržely potvrzení o návštěvě, v němž bylo výslovně uvedeno, že byly žákyněmi mimořádnými, jak dlouho docházely na vyučování, které předměty navštěvovaly a jak se chovaly.¹⁴⁶

Účastnice kurzů obdržely po úspěšné návštěvě vysvědčení, v nichž byl označen druh kurzu, jeho trvání, vyučovací předměty a celkový výsledek slovy „s prospěchem“. Jak dlouho trvalo vyučování ve speciálních a lidových kurzech, určuje se případ od případu v osnově školním výborem navržené a ministerstvem školství a národní osvěty schválené.¹⁴⁷

1.15 Zaměstnanci školy

Ženský výrobní spolek se vždy staral o to, aby bylo vyučování svěřeno dobrým a svědomitým učitelkám, což se jim dařilo. Učitelské síly byly placeny spolkem, ale neměly nárok na penzi. Teprve roku 1905, působením hlavně ředitelky Julie Štěpánkové, došlo k pojištění učitelských sil pro stáří. V dalších letech přejímal stát některé učitelky do svých služeb, čímž se hmotné poměry spolku značně zlehčily.¹⁴⁸

Učitele i správce (ředitele) pokračovacích škol ustavoval školní výbor. Přihlížel především k osobám, které mohli prokázat technická, uměleckoprůmyslová nebo obchodní studia, které měly schopnosti potřebných dotyčných živností, a k učitelům, kteří s prospěchem navštěvovali kurzy pro průmyslové vyučování. Učitelé, kteří svou způsobilost prokázali a uspěli před inspekcí, mohli být v tomto úřadě místodržitelstvím potvrzeni. Velice častým jevem byla účast učitelského sboru na vzdělávacích kurzech.

¹⁴⁶ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, ..., 9. 9. 1920.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

Výdaje spojené s účastí na kurzech si převážně vyučující hradili buď úplně sami či částečně sami.¹⁴⁹

Počet členů učitelského sboru se rok od roku zvyšoval, zatímco v roce 1885 byly na škole dvě interní, nestátní učitelky, ve školním roce 1934/35 jich bylo 10, 7 státních, 1 interní, nestátní a 2 externí (počet se netýká školy obchodní a abiturientského kurzu).¹⁵⁰

V oddělení šití prádla nejdříve vyučovala sl. Ludmila Musilová, r. 1888 sl. Marie Pírková, od r. 1889 do 1. listopadu 1891 sl. Josefína Haanová, 2 měsíce sl. Marie Partschová, od 1. ledna 1892 sl. Eliška Belšanová, po ní r. 1917 až 1920 sl. Marie Sudová, od r. 1920 až 1922 sl. Ludmila Hrušková, za níž nastoupila sl. Libuše Lorencová, která byla zároveň ustanovena ředitelkou školy.¹⁵¹

První učitelkou šití šatů byla sl. E. Tuschnerová, pak sl. Žofie Ungrová a od června 1886 sl. Marie Glasrová, která věnovala škole svou práci až do konce školního roku 1925, kdy odešla na zasloužený odpočinek.¹⁵²

Když následkem velkého počtu žákyň byla škola rozšířena o druhé oddělení šití prádla, byla ustanovena v novém oddělení učitelka sl. Trsková. Po jejím úmrtí od 1. října 1906 vyučovala sl. E. Stárová a 1. prosince 1911 nastoupila sl. Františka Cellerová. Když počet tříd opět vzrostl, přibýly do sboru nové učitelské síly. Byla to r. 1920 sl. Anna Böhmová a r. 1923 sl. Miroslava Koubová, obě učitelky šití šatů. Po roce působení odešla sl. M. Koubová na dovolenou, ze které se už do učitelské služby nevrátila. Místo ní vyučovala šití šatů sl. Marie Nováková, která působila na škole opět jen jeden rok. Téhož roku byla přijata na zdejší školu sl. Matylda Kubálková, učitelka šití prádla, aby zastupovala ve vyučování nemocnou sl. ředitelku.

Vyučování literním předmětům obstarávali většinou učitelé a učitelky zdejších obecných i měšťanských škol často i bezplatně. Teprve roku 1922 byla ustanovena literní učitelkou pro rodinnou školu sl. Milada Součková a sl. Ema Šádková, po jejímž odchodu r. 1923 nastoupila M. Francová¹⁵³. Roku 1924 byla přibrána ještě jedna literní

149 GRUBER, J.: *Školství průmyslové...*, s. 758.

150 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Dotazník, ... 10.5.1938.

151 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

152 Tamtéž.

153 Pozdější ředitelka školy, od roku 1943 až do jejího zániku 1955.

síla, sl. Anna Peirková. Při velkém počtu žákyň pomáhaly učitelkám šití asistentky, které bývaly obyčejně absolventkami školy.¹⁵⁴

Péče o to, aby se vyučovalo podle pedagogicko-didaktických zásad, příslušela řediteli školy, který opatroval veškerou správu ústavu, činil návrhy co do obsazování učitelských míst a sestavoval výroční zprávu, která se předkládala příslušnému inspektorovi průmyslových škol pokračovacích.¹⁵⁵

Pořadí ředitelů škol, podle doby jejich působení:

1. Josef Drahorád, ředitel měšťanské školy, externí ředitel, 1887/88-1898/99,
2. Julie Štěpánková, ředitelka měšťanské dívčí školy, externí ředitelka, 1899/00-1911/12,
3. Karla Müllerová, odborná učitelka měšťanské školy, externí ředitelka, 1912/13-1921/22,
4. Libuše Lorencová, státní ředitelka, interní ředitelka, 1922/23-28.10. 1943.¹⁵⁶

Josef Drahorád (narozen 1846 v Bohuslavicích u Nového Města nad Metují a zemřel 1920 v Chrudimi) byl představitel regionálního veřejného života v Chrudimi. Pedagogickou praxi získal na nižších reálkách v Praze, Novém Bydžově a Jičíně. Od roku 1873 působil jako učitel a následně od roku 1875 jako ředitel měšťanské a I. dívčí obecné školy v Chrudimi. Současně vyučoval i na obchodní akademii a střední hospodářské škole. Byl řadu let členem okresní školní rady a od roku 1878 předsedou spolku Budeč.¹⁵⁷

O ředitelkách Julii Štěpánkové a Karle Müllerové se bohužel archiv ani Osobnosti Chrudimska nezmiňují a tak mi nezbyvá než je jen zmínit.

Libuše Lorencová (narozena v roce 1893 v Německém na Moravě a zemřela v Chrudimi) byla zodpovědnou a pracovitou silou pro školu Ženského výrobního spolku v Chrudimi. Její pedagogická praxe byla více než bohatá. Zprvu dělala asistentku a poté třídní učitelku na odborné pokračovací škole Ženského průmyslového spolku „Vesna“

¹⁵⁴ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

¹⁵⁵ GRUBER, J.: *Školství průmyslové...*, s. 780.

¹⁵⁶ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Dotazník, ... 10. 5. 1938

¹⁵⁷ KOBETIČ, P.: *Osobnosti Chrudimska*. Chrudim: Okresní muzeum, 2002, s. 42.

v Brně. Následovala Dívčí průmyslová škola spolku „Světla“ ve Velkém Meziříčí. Poslední školou, kde zůstala až do své výslužby byla Dívčí odborná škola rodinná a živnostenská „Ženského výrobního spolku“ v Chrudimi, která byla v průběhu jejího působení také školou Veřejně odbornou pro ženská povolání v Chrudimi - 30.11. 1943 byla dána do dočasné výslužby. Mezitím na vyzvání ministerstva školství a národní osvěty vyučovala jeden rok (1919/20) na ústavě učitelek průmyslových škol ve Varšavě, který se zřizoval podle vzoru našich ústavů. Zúčastnila se kurzů na vyučování kreslení stříhů prádla pro vzdělání učitelek ženských ručních prací v Praze (červenec 1921), které pořádalo ministerstvo školství a národní osvěty a získala také osvědčení ředitelství státního učitelského ústavu v Plzni na vyučování kreslení stříhů prádla v kurzu pro vzdělání učitelek ženských ručních prací (prosinec 1921). Roku 1925 už jako ředitelka školy získala od ministerstva školství a národní osvěty ocenění za snahy o zvelebení školy. Byla členkou zkušební komise pro obecné školy.¹⁵⁸

1.15.1 Požadavky na učitele

Na bohaté praxi poslední ředitelky této školy je vidět, že společnost stála o odborné učitele a potvrdilo se to vydáním organizační a učební osnovy pro ústavy ke vzdělání učitelek na dívčích průmyslových školách (28. července 1910) i předpisem o přijímacích zkouškách na tyto ústavy. K ústavu pro učitelky s dvěma dvouletými odděleními pro šití prádla a pro šití šatů byla připojena jako cvičná škola dívčí průmyslová škola s podobnými dvěma odděleními dvoutřídními a s dvěma jednorocními ateliéry. Podle potřeby byly otevřeny zvláštní kurzy k výcviku učitelek, které již působily na dívčí průmyslové škole. Do učitelského ústavu se přijímaly dívky ve věku 19 let a se vzděláním odpovídajícím alespoň měšťanské škole (nebo se splněnou zkouškou pro učitelství ručních prací na obecných a měšťanských školách) a dále s průkazem dívčí průmyslové školy a alespoň jednorocní živnostenskou praxí v tom oboru, pro který uchazečka chtěla získat učitelské oprávnění. Po absolvování II. ročníku konaly kandidátky zkoušku zralosti a poté musely být alespoň jeden rok prakticky činné v dotyčné živnosti (jedině, že by před vstupem na ústav měly již dvouletou živnostenskou praxi). Poté jim ministerstvo k jejich žádosti vydalo vysvědčení opravňující k vykonávání učitelského úřadu pro šití šatů resp. prádla na
158 Státní okresní archiv Chrudim, fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim, sign. 411, kart. 21, Výroční zprávy 1903-1948.

dívčích průmyslových školách jako asistentky. Po jednorroční úspěšné učitelské praxi obdržely od téhož ministerstva vysvědčení o způsobilosti k samostatnému vykonávání učitelství na průmyslových školách pro šití šatů nebo prádla.¹⁵⁹

Ke vzdělání učitelů škol pokračovacích, kteří již vyučovali se konaly původně šestinedělní prázdninové kurzy. Když se ukázalo, že nejsou tolik účinné, tak se otevřely pětíměsíční kurzy na státních průmyslových školách. Učitelé na průmyslových školách pokračovacích, kteří prokázali způsobilost a uspokojujivé výsledky, bývali od ministerstva vládními komisaři potvrzeni v učitelském úřadě.¹⁶⁰

Otevíraly se kurzy:

1. pro vzdělání učitelů kreslení, které se skládaly ze dvou tříměsíčních postupných kurzů, s předměty: měřictví a průmětnictví, rýsování a kreslení, s odborným rýsováním pro živnosti strojnické, stavební a oděvnické i pro umělecká řemesla,
2. pro vzdělání v naukách živnostensko-obchodních, s předměty: živnostenské počty a písemnosti, obchodní nauka a směnkářství, nauka o zákonech, živnostenské účetnictví a kalkulace,
3. pro jednotlivé odborné předměty a nebo jejich skupiny se zvláštním zřetelem k odborných školám pokračovacím, s učebními osnovami dle potřeby – ustanovenými od případu k případu.¹⁶¹

Každý účastník kurzu se musel podrobit zkoušce ze všech učebních předmětů kurzu. České kurzy se konaly každoročně dvakrát až třikrát na státních průmyslových školách. Pro učitelky na dívčích živnostenských pokračovacích školách byl konán odborný obchodní kurz v Praze.¹⁶²

Od učitelů se očekávalo, že dokáží zaujmout vyučovací látkou, aby rozvíjeli povzbudivě zájem a mysl vzdělávajícího. Požadovalo se tudíž, aby bylo odděleno vyučování opakující a doplňující od vlastního vyučování pokračovacího, které by bylo pak přizpůsobeno úžeji k praktickému řemeslnickému a obchodnímu životu. Vyučování odborných předmětů mělo být svěřováno osobám technicky vzdělaným, zejména

159 GRUBER, J.: *Školství průmyslové...*, s.812-813.

160 Tamtéž, s. 738.

161 Tamtéž, s. 758.

162 Tamtéž, s. 758.

absolventům vyšších průmyslových škol, jejichž vzdělání by se doplnilo po stránce filozoficko-pedagogické a národohospodářsko-státovědecké jednorocními kurzy.¹⁶³

1.15.2 Požadavky učitelů

Tím jak se navyšovaly nároky na učitele, tím se zároveň zvyšovaly také požadavky samotných učitelů. Pedagogové žádali: zajištění po stránce hmotného a to jednotnou mzdou s počtem let navyšovanou a v řádných lhůtách vyplácenou z veřejných pokladen; vypočítávání let strávených na pokračovací škole určitými jednotkami do penze; zvýšení výslužného nebo alespoň odbytné vzhledem k jejich působnosti na škole pokračovací; placení zástupců v případě nemoci ze školního fondu; vypisování konkurzů na místa ředitelů a správců. Po stránce didaktické a správní požadovalo spolupůsobení učitelstva při rozhodování o vrchní správě pokračovacího školství; vybírání inspektorů pro pokračovací školy z řad zkušeného učitelstva; hlasovací právo pro správce školy pokračovací v jejím výboru školním a zastoupení učitelského sboru v tomto výboru; omezení všeobecných osnov vyučovacích jen na hlavní zásady, aby bylo možno individualizovat osnovy pro jednotlivé školy nebo kategorie škol pokračovacích; odborné učitelské knihovny nákladem školních fondů.¹⁶⁴

Po zavedení odborného dílenského vyučování byl vznesen další požadavek, aby toto praktické dílenské i jiné odborné vyučování, zejména kreslení (pro krejčí, obuvníky apod.) bylo svěřováno výhradně odborníkům z živnostenské praxe. Nárok byl právě tak přirozený jako od škol a pedagogů požadavek, aby tito nadaní odborníci měli také náležité pedagogicko-didaktické vzdělání i potřebnou míru obecné inteligence. K tomu bylo opět zapotřebí cvičných kurzů a výkladů, učebnic, zkoušek, zkušebního roku atd.¹⁶⁵

1.16 Výstavy pořádané ŽVS a jiné aktivity

Výstavy ŽVS se pořádaly pravidelně na konci školního roku. Každým rokem (mimo válečné období) se pro širokou veřejnost otevřela možnost shlédnout a posoudit „*dovednost a mravenčí pili žáků a ocenit svědomitou a vzornou péči slečen učitelek*.“¹⁶⁶ Veřejnost, zejména dívky a dámy, o tyto výstavy měla velký zájem. Výstavy

163 GRUBER, J.: *Školství průmyslové...*, s. 790-791.

164 Tamtéž, s. 791.

165 Tamtéž, s. 791.

166 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ..., Dějiny školy.

navštěvovaly také i jiné školy např. Odborná škola rodinná v Pardubicích. Poslední výstava, která se konala v mém sledovaném období, tudíž r. 1935, proběhla v rámci jubilejních oslav školy (50 let). Zároveň s žákovskou prací byly také vystaveny pomůcky všech odborných i literárních předmětů. Návštěvníci se tak mohli lépe seznámit s vnitřní náplní školy.¹⁶⁷

Školní slavnosti se konaly opakovaně, bylo v nich zahrnuto např. výročí samostatnosti československé republiky. Všestudentské oslavy, na kterých se škola také podílela, se pořádaly např. na počest narozenin pana prezidenta T. G. Masaryka či oslav Mistra Jana Husa, atd.¹⁶⁸

Celý školní rok byl prokládán různými mimoškolními aktivitami jako exkurze, návštěvy výstav, muzeí, průmyslových podniků atd.¹⁶⁹

¹⁶⁷ SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /červená vazba/, ...

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila přiblížit období prvních padesáti let Ženského výrobního spolku v Chrudimi a zvláště potom jeho školy. Vývoj města a dívčího vzdělání jsem se snažila obecně popsat, protože bez toho by škola Ženského výrobního spolku nemusela vůbec vzniknout.

Při psaní této bakalářské práce jsem se snažila proniknout do sféry ženského odborného vzdělání v Chrudimi. Na základě dostupných pramenů a literatury jsem došla k závěru, že tento spolek mohl existovat jediné díky neutuchajícímu úsilí žen. Tyto ženy si vytyčily za svůj cíl poskytnout dívkám a ženám takové vzdělání, které by je dokázalo osamostatnit a udělat je finančně nezávislými. Škola nestála jen o zdokonalení jejich ručních dovedností v oblasti šití prádla a šatů, ale chtěla žákyním také nabídnout vědomosti a znalosti, které měly rozšířit jejich obzory. Poslání a cíl školy jasně vystihuje poslední zápis ve školní kronice: *„Škola jistě splnila své poslání, ať již tím, že vychovala mnoho dobrých žen a matek, jejichž vlivem se jistě zvýšila úroveň života rodin v jejím okolí, nebo tím, že dala republice mnoho dobrých pracovníků na nejrůznějších místech.“*¹⁷⁰

Rozdíl mezi školou do roku 1918 a školou po první světové válce je nejvíce znát v náplni některých předmětů, které poukazují na uvědomělost a hrdost související se vznikem Československé republiky. Podle všeho mělo školství velkou zásluhu na demokratickém citění občanů nově vzniklé republiky. Ve vyučování se totiž objevil důraz na stát, občanskou loajalitu, na národní charakter (např. v češtině u literatury). Nejdůležitějším předmětem sice zůstávaly po celou dobu ruční práce, ale český jazyk se stal povinným a nový předmět občanská nauka se měla postarat o budování demokratického a republikánského ducha. Všeobecně se požadavky na studentky zvyšovaly, jak v ručních pracích (následek vývoje textilního průmyslu), tak v ostatních předmětech.

Pro mne osobně bylo nejzajímavější sledovat organizační proměny osnov a náplň předmětů školy, které byly formovány průmyslovým vývojem tehdejší doby. Předměty jako Péče o dítě či Žehlení mi vnesly do tváře úsměv. Je téměř nepředstavitelné, že to co v dnešní době děláme zcela automaticky, se před „sto lety“ učilo ve škole. Na druhou

170 SOKA CH, fond OŠPŽPCH, Školní kronika /černá vazba/, ..., prosinec 1958.

stranu ruční šití prádla a šatů, které bylo pro sledované období, tak běžné a samozřejmé, je dnes mnohým z nás neznámé.

Toto téma by rozhodně zasloužilo další badatelskou pozornost. Jelikož škola ukončila svoji činnost ve školním roce 1954 – 1955, tak je zde ještě mnoho prostoru k dalšímu zpracování. Nové poznatky by mohlo přinést hlubší zpracování fondu, např. v oblasti reorganizace školství v posledních třiceti letech školy, zajímavé by bylo také zařadit mezi prameny orální historii v podobě absolventky školy.

Díky studiu fondu OŠPŽPCH jsem pronikla do historie odborného vzdělání dívek a žen v Chrudimi v letech 1885 až 1935, blíže jsem se seznámila s historií města a potvrdila jsem si, že Chrudim není studijním městem náhodou.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Prameny

SOkA Chrudim

- fond Odborná škola pro ženská povolání Chrudim
- fond Spolek paní a dívek

Literatura

- BAHENSKÁ, M.: *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: 2005, ISBN 80-7277-241-4.
- FLORIÁN, V.: *Nástin dějin školství chrudimského*. Chrudim 1913.
- FROLÍK, J. et al.: *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*. Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2004, 38 s. ISBN 80-86699-17-X.
- GRUBER, J.: *Školství průmyslové*. In: *Česká politika V.* (red. Z.V. Tobolka) Praha 1913.
- CHARVÁT, J.: *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim: Okresní muzeum, 1991.
- KOBETIČ, P.: *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. Chrudim: Okresní muzeum, 2002. ISBN 80-902531-8-0.
- LENDEROVÁ, M.: *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999, ISBN 80-204-0737-5.
- MALÍNSKÁ, J.: *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha 2005, ISBN 80-7277-295-3.
- NEUDORFLOVÁ, M.: *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999, ISBN 80-902622-2-8.
- ROSA, A. – JINDRA, J.: *Průmyslové a odborné školství v republice Československé*. Praha, 1928.

Online zdroje

- Eamos.pf.jcu.cz[online], [vid. 22. 5. 2013], dostupné z:
[http://www.eamos.pf.jcu.cz/amos/kvc/modules/low/kurz_text.php?
id_kap=2&kod_kurzu=kvc_091](http://www.eamos.pf.jcu.cz/amos/kvc/modules/low/kurz_text.php?id_kap=2&kod_kurzu=kvc_091).

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: Přehled vyučovací předmětů a jejich týdenních hodin.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, 9.9.1920.)
- Příloha č. 2: Přehled vyučovací předmětů a jejich týdenních hodin.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, Učebné osnovy, 9.9.1920.)
- Příloha č. 3: Žákyně Ženské školy průmyslovové pro oděvnictví o dvou ročnících ŽVS v Chrudimi, I. ročník, školní rok 1909 – 1910.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, sign. 413, kart. 22, Album žákyň školy.)
- Příloha č. 4: Žákyně Ženské školy průmyslovové pro oděvnictví o dvou ročnících ŽVS v Chrudimi, I. ročník, školní rok 1917 – 1918.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, sign. 413, kart. 22, Album žákyň školy.)
- Příloha č. 5: Žákyně Odborné školy pro ženská povolání ŽVS v Chrudimi, živnostenské pracovny, školní rok 1930 – 1931.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, sign. 414, kart. 22, Album žákyň školy.)
- Příloha č. 6: Žákyně Odborné školy pro ženská povolání ŽVS v Chrudimi, živnostenské pracovny, školní rok 1931 – 1932.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, sign. 414, kart. 22, Album žákyň školy.)
- Příloha č. 7: Žákyně Odborné školy pro ženská povolání ŽVS v Chrudimi v kuchyni, školní rok 1930 – 1931.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, sign. 414, kart. 22, Album žákyň školy.)
- Příloha č. 8: Žákyně Odborné školy pro ženská povolání ŽVS v Chrudimi v kuchyni, školní rok 1930 – 1931.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, sign. 414, kart. 22, Album žákyň školy.)

- Příloha č. 9: Školní budova.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, sign. 413, kart. 22, Balíček fotografií.)
- Příloha č. 10: Školní kuchyně.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, sign. 413, kart. 22, Balíček fotografií.)
- Příloha č. 11: Výstava, školní rok 1925 – 1926.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, sign. 415, kart. 22, Album výstav žák. Prací.)
- Příloha č. 12: Výstava, školní rok 1933 – 1934.
(SOkA CH, fond OŠPŽPCH, sign. 415, kart. 22, Album výstav žák. Prací.)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Přehled vyučovací předmětů a jejich týdenních hodin.

Předměty povinné	I. ročník		II. ročník	
	pololetí		pololetí	
	1.	2.	1.	2.
1. Čeština	3	3	3	3
2. Nauka o umění	2	2	2	0
3. Vychovatelství	0	2	2	2
4. Zdravověda	2	0	0	0
5. Nauka občanská	0	0	2	2
6. Počty a účtování	2	2	2	2
7. Kreslení	3	3	3	3
8. Šití prádla	18	18	0	0
9. Šití šatů a modistství	0	0	18	18
10. Vyšívání a práce ozdobné	2	2	2	2
11. Nauka o látkách	0	2	0	0
12. Domácí hospodářství a nauka o potravinách	2	0	0	0
13. Vaření, praní a žehlení	0	0	0	0
14. Péče o dítě	0	0	0	2
15. Tělocvik	1	1	1	1
16. Zpěv	1	1	1	1
Celkem	36	36	36	35
Předměty nepovinné: Cizí jazyk, hudba, psaní, strojení, těsnopis.				

Příloha č. 2: Přehled vyučovací předmětů a jejich týdenních hodin.

<i>Přehled učebních předmětů a týdenních hodin vyučovacích pro šití šatů</i>	
Předměty učebně	Počet hodin
1. Živ. písemnosti a zákony	2
2. Živ. Počty a účetnictví	3
3. Nauka o látkách	2
4. Nauka o kroji a vkusu	2
5. Kreslení	4
6. Šití a kreslení střihů	25
7. Vyšívání a práce ozdobné	3
8. Modistství	0
9. Cizí jazyk	3

Příloha č. 3: Žákyně I. ročníku ŽVS v Chrudimi, školní rok 1909 – 1910.

Příloha č. 4: Žákyně I. ročníku ŽVS v Chrudimi, školní rok 1917 – 1918.

Příloha č. 5: Žákyně Živnostenské pracovní ŽVS v Chrudimi, školní rok 1930 – 1931.

Příloha č. 6: Žákyně Živnostenské pracovní ŽVS v Chrudimi, školní rok 1931 – 1932.

Příloha č. 7: Žákyně školy pro ženská povolání v kuchyni, školní rok 1930 – 1931.

Příloha č. 8: Žákyně školy pro ženská povolání v kuchyni, školní rok 1930 – 1931.

Příloha č. 9: Školní budova.

Příloha č. 10: Školní kuchyně.

Příloha č. 11: Výstava, školní rok 1925 – 1926.

Příloha č. 12: Výstava, školní rok 1933 – 1934.

